

Justisdepartementets ansvar for ruspolitikk og menneskerettigheter

Justis- og beredskapsdepartementet har vært informert om ruspolitikken problem med menneskerettighetene siden august 2009. Det var Roar Mikalsen, senere leder for AROD, som varslet om vilkårlig forfølgelse, men Justisminister Knut Storberget (Ap) gjorde ingenting for en avklaring. Heller ikke da Grete Faremo (Ap) tok over ministerposten i 2011 ble problemstillingen tatt på alvor. Departementet mottok 22. november 2011 dokumentasjon som viste at ledende autoriteter på rusfeltet støttet påstander om rettighetsbrudd. Professor i kriminologi Nils Christie mente at Mikalsen hadde gjort «et flott og klargjørende arbeid» og Ragnar Hauge, som ledet statens institutt for rusmiddelforskning fra 1975 til 1988, var «i store trekk enig». Hauge mente at problemstillingen «fremføres på en klar og overbevisende måte», men departementet avsto fra videre undersøkelser.

Den 30. mars 2012 mottok derfor departementet et nytt brev hvor manglende interesse for legalitetskontroll ble belyst. I brev til politiet hadde ARODs leder meldt seg frivillig til å oppklare en serie narkotikaforbrytelser forutsatt at politiet støttet rettighetsanalyse, men politiet [ville](#) ikke høre om dette. Justisdepartementet ble derfor informert om behovet for rettsikring, og fikk følgende tilbud:

«om dere, på deres side, er interessert i å se nærmere på menneskerettighetenes relevans på det ruspolitiske området vil jeg, på min side, gjøre hva jeg kan for å få en anstendig rettsprosess rundt dette temaet i gang ved å påta meg ansvaret for befatning med rundt to tonn narkotiske stoffer».

ARODs leder så dette som et bidrag til rettssikkerheten, men Justisdepartementet reagerte ikke. Siden har justisminister etter justisminister mottatt brev fra AROD. Justisminister Anders Anundsen fikk i 2013 vite at internasjonale autoriteter som Douglas Husak, professor i jus ved Rutgers Universitet, var helt enig med menneskerettsargumentet, og mer enn 250 innsatte ved Halden og Ullersmo fengsel krevde kvalitetssikring av narkotikaloven. Departementet fikk spørsmål som måtte besvares for at dette skulle bli gjort, men forespørselen ble ignorert.

På denne måten fortsatte menneskerettighetsbrudd. Når vi ser tilbake, har ni justisministre unnlatt å ta ansvar for straff i narkotikapolitikken, og Justisdepartementet har sviktet sitt fagansvar i 20 år. Etter Straffelovkommisjonens utredning i 2002 burde departementet tatt kritikken til seg, men i stedet har Justisdepartementet prioritert politisk spill fremfor fornuftsmessige hensyn. Dette var det som skjedde da Justisdepartementet i 2007 avviste Straffelovkommisjonens funn fordi regjeringen i Soria Moria-erklæringen hadde bestemt at den skulle føre en restriktiv narkotikapolitikk, og etter rapporten fra Rusreformutvalget i 2019 ignorerte departementet igjen problemet med straff og rettsstatens prinsipper fordi Solberg-regjeringen gjennom Jeløya-plattformen hadde gjort det klart at forbudet mot narkotika skulle videreføres.

Dermed har Justisdepartementet gått glipp av mange muligheter for minoritetsbeskyttelse. Departementet har ikke ville revurdere bruken av straff i ruspolitikken, og justisministeren er innkalt til å vitne om ansvaret for ruspolitikken.

Spørsmål til justisminister Emilie Enger Mehl (SP)

Siden 2002 har Justisdepartementet mottatt råd om avkriminalisering av narkotikabruk, samt straffereduksjon for grovere narkotikaforbrytelser, men departementet har ikke vært interessert på grunn av bekymring for å sende feil signal og frykt for økt narkotikabruk. Likevel, som Rusreformrapporten viser, kan ikke bruken av straff rettferdiggjøres. Mens gevinstene av straff er usikre, er kostnadene enorme, og det er opp til staten å vise en fordel. Både Europarådet og FN ber medlemslandene om å sikre rettigheter i ruspolitikken, og hvordan har Justisdepartementet fulgt sitt fagansvar? Er det gjort noen vurdering av fordeler og ulemper ved et regulert narkotikamarked i motsetning til et kriminelt narkotikamarked? Har det vært noen kost-nytte- eller rettighetsanalyse?

AROD hevder at Justisdepartementet har sviktet sin forpliktelse til å forme ruspolitikken etter menneskerettighetene. I mars 2019 ble de internasjonale retningslinjene for rettigheter og ruspolitikk lagt frem. Disse retningslinjene støttes av COEs parlamentariske forsamling og fire FN-organer, og som det er sagt om retten til et effektivt middel:

Hver stat har plikt til å respektere og beskytte menneskerettighetene til alle personer innenfor sitt territorium og underlagt dets jurisdiksjon. (...) I samsvar med disse rettighetene bør statene: (1) Etablere hensiktsmessige, tilgjengelige og effektive juridiske, administrative og andre prosedyrer for å sikre en rettighetskompatibel implementering av enhver lov, politikk eller praksis knyttet til narkotika. (2) Sørge for at uavhengige og transparente juridiske mekanismer og prosedyrer er tilgjengelige, fargbare og rimelige for enkeltpersoner og grupper for å fremsette formelle klager om påståtte menneskerettighetsbrudd i sammenheng med lover, retningslinjer og praksis for narkotikakontroll. (3) Sikre uavhengige, upartiske, raske og grundige undersøkelser av påstander om brudd på menneskerettighetene i sammenheng med lover, retningslinjer og praksis for narkotikakontroll. (4) Sørge for at de ansvarlige holdes ansvarlig for slike brudd i samsvar med strafferettslig, sivil, administrativ eller annen lov, etter behov. (5) Sørge for at tilstrekkelige, hensiktsmessige og effektive rettsmidler og midler for oppreisning er tilgjengelige, fargbare og rimelige for alle individer og grupper hvis rettigheter har blitt funnet å bli krenket som følge av lover, retningslinjer og praksis for narkotikakontroll. Dette bør inkludere tilgjengelig informasjon om mekanismer og prosesser for å søke rettsmidler og oppreisning, og passende midler for å sikre rettidig håndheving av rettsmidler. (6) Ta effektive tiltak for å forhindre gjentakelse av menneskerettighetsbrudd i sammenheng med lover, retningslinjer og praksis for narkotikakontroll.

AROD hevder at Norge har et problem med punktene 3, 4, 5 og 6 fordi norske rusbrukere har jobbet for å få klarlagt rettighetene sine siden 2007. Her i landet har «uavhengige, upartiske, raske og grundige undersøkelser av påstander om menneskerettighetsbrudd i sammenheng med lover, retningslinjer og praksis for narkotikakontroll" ikke blitt initiert og behandlet i samsvar med internasjonale standarder. I stedet har de forfulgte vært uten grunnleggende rettsstatsvern i mer enn et tiår, og ni justisministre har ignorert kravet om at staten må demonstrere at tiltak er nødvendige for å nå målene de er ment for og at ikke mindre restriktive midler er tilgjengelig for å oppnå de samme målene. Justisminister Mehl viderefører tradisjonen med å støtte forbudsparadigmet, men med tanke på at bevisbyrden ligger på staten, er det konstitusjonelt mulig å snakke om rettigheter uten å vurdere muligheten for et regulert marked? Kan politikere gå fra å straffe narkotikabruk til å gjøre det til et tilfelle av sykелighet uten å vektlegge menneskerettighetsprinsipper?

Av åpenbare grunner har forbudstilhengere investert mye i politikk. Så lenge det eksisterer et kriminelt marked vil det være prestisje, budsjetter og fullmakter i krigen mot narkotika, men forsvaret minner om side 26 i Rusreformrapporten hvor utvalget av prinsipielle grunner ikke foreslår tvangstiltak eller helsehjelp uten personens samtykke. FNs arbeidsgruppe mot vilkårlig fengsling er [imot](#) enhver slik form for tvang og har uttrykt bekymring for uforholdsmessige straffer. Ifølge arbeidsgruppen er det et problem med straffer som er lengre enn de som er avsagt for alvorlige voldsforbrytelser som drap og voldtekt, så hva mener justisministeren om norsk narkotikapolitikk? Sikrer den menneskerettighetene?

Fagfolk som Nils Christie, Thomas Mathiesen og Ragnar Hauge har gjennom årene knyttet jakten på syndebukker til narkotikapolitikken. AROD mener det er en sammenheng mellom syndebukkemekanismen (hvilket betyr tendensen til å gi enkeltgrupper skylden for problemer som vi har et kollektivt ansvar for å løse) og Rusreformutvalgets påvisning av offentlig panikk. Hvilke tanker har justisministeren om jakten på syndebukker i ruspolitikk? Spiller psykologiske forsvarsmekanismer blant forbudstilhengere en rolle i videreføring av straff?

AROD hevder at brudd på menneskerettighetene er knyttet til offentlig panikk, hvilket betyr at i den grad panikk preger politikken, vil ikke prinsipper som autonomi, likhet, proporsjonalitet og frihetspresumsjon være tilstrekkelig vektlagt. Hva mener justisministeren om ARODs argument for et regulert marked basert på menneskerettigheter? Kan statsråden se en sammenheng mellom offentlig panikk, rettighetsbrudd og tidligere tiders vilkårlige forfølgelse eller er dagens politikk godt sikret?

Dersom justisministeren ikke ser sammenhengen mellom offentlig panikk, straff på avvist grunnlag, og brudd på menneskerettighetene, [identifiserer](#) ARODs dokumentasjon [andre](#) som gjør det, og fra samfunnets side kan vi ikke anta at forbud er nødvendig for å beskytte folkehelsen. I stedet blir spørsmålet: Har krigen mot narkotika redusert tilbud og etterspørsel? Har det fremmet samhold, sunne verdier, og god forskning eller gjort det motsatte? Kan forbudet ha fremmet en kollektiv psykose, omtrent som hekseprosessene?

I over 14 år har Justisdepartementet hatt informasjon som tilsier det siste. Sammenhengen mellom offentlig panikk, menneskerettighetsbrudd og tidligere tiders vilkårlige forfølgelse er dokumentert i [Human Rising](#), en rapport gitt til norske myndigheter i 2010, og maktbruk i ruspolitikken er derfor ekstremt problematisk. Fra et menneskerettighetssynspunkt må mål og virkemidler ha en troverdig sammenheng, og dersom mindre inngripende tiltak er bedre egnet, tilsier frihetspresumsjonen at de mindre inngripende midlene må velges. Dette er ikke kontroversielt. Som Helsedepartementet uttalte i Prop 92 L (2020-2021), punkt 5.3:

Etter Grunnloven § 102 og Den europeiske menneskerettighetskonvensjon (EMK) artikkel 8 har enhver «rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin korrespondanse.» Etter Grunnloven § 102 andre ledd skal «Statens myndigheter (skal) sikre et vern om den personlige integritet.» Inngrep i retten til privatliv krever hjemmel i lov og må være «nødvendig i et demokratisk samfunn» for å fremme et legitimt formål, blant annet å forebygge uorden eller kriminalitet eller for å beskytte helse eller moral. Vilkåret om at tiltaket er nødvendig i et demokratisk samfunn innebærer at tiltaket må være egnet til å oppnå det aktuelle formålet og det må ikke være mer inngripende enn nødvendig. Videre må tiltaket være forholdsmessig, det vil si at belastningene med tiltaket må stå i et rimelig forhold til fordelene som oppnås. Tiltak for å forebygge og begrense skader som følge av bruk av narkotika må vurderes opp mot denne retten til respekt for privatlivet

Helsedepartementet overførte ansvaret for menneskerettighetene til Justisdepartementet sommeren 2020, men Justisdepartementet har ikke redegjort for hvorfor lærdommen fra alkoholpolitikken ikke kan overføres til andre rusmidler. I stedet, etter flere års taushet, [forsvarte](#) justisdepartementet i et brev datert 1. juli 2022 straff ved å vise til Høyesteretts dom av 8. april 2022, spesielt HR-2022-731-A. AROD [svarte](#) med et brev som tilbakeviste begrunnelsen for straff, men Justisdepartementet har ikke fulgt opp. Forsvaret har kalt inn Nora Bergsjø, fungerende rådgiver i departementets lovavdeling, for å vitne om hvorfor Justisdepartementet ikke vil kommentere ARODs ugyldiggjøring av straff. Kanskje hun kan utdype, men vi må til brevet av 1. juli for å forstå hvorfor departementet mener rettighetsvern er mulig innenfor rammen av narkotikaforbud. Det er viktig at justisministeren kan stå inne for forbudsparadigmet, og derfor skal vi undersøke korrespondansen mellom departementet og AROD.

Justisdepartementets forsvar for straff

Når det gjelder narkotikaforbudets forhold til menneskerettigheter, viste Justisdepartementet til Høyesteretts dom av 8. april 2022. Justisdepartementet hevder at «dommene kaster lys over spørsmålet om straff for narkotikaovertridelser er i strid med menneskerettighetene», ettersom Høyesterett på spørsmål om domfellelse ville være i strid med bestemmelsene om respekt for privatlivet og familielivet i Grunnloven § 102 og EMK artikkel 8, slik at den tiltalte

måtte frifinnes, finner at «straff for befatning med narkotika forfølger generelt et legitimt formål»,

Justisdepartementet hevder på grunnlag av dette at det er «på det rene at straff er i samsvar med loven», men Høyesterett finner at straff forfølger et legitimt formål ved å vise til Justisdepartementets vurdering i Ot.prp.nr. 22 (2008–2009), og problemet med at bukken og havresekken blir åpenbart. På side 93 og 94 i proposisjonen kommer Justisdepartementet med sitt syn på hvorfor Justis ikke vil godta forslaget fra Straffelovkommisjonen om å avkriminalisere bruken av narkotika. Gode grunner må til for å avvise et fagpanel som påpekte det manglende grunnlaget for straff og forskjellsbehandling mellom brukere av lovlige og ulovlige stoffer. Allikevel, dette er Justisdepartementets vurdering:

Flertallet i Straffelovkommisjonen fremholder at siden bruk av alkohol og tobakk er straffri, bør også bruk av narkotika være straffri. Departementet deler ikke dette synet. Som mindretallet i Straffelovkommisjonen mener departementet at selv om bruk av visse typer rusmidler er tillatt, er dette noe som snarere taler mot enn for å tillate flere skadelige stoffer.

Vi ser at Justis avviste forslaget fra Straffelovkommisjonen fordi departementet ikke ønsket å risikere mer skade. Mener justisministeren at et forbud mot andre stoffer enn alkohol og tobakk gir en gevinst for folkehelsen? På eventuelt hvilket grunnlag?

Mens ministeren ivrer for straff, er Helsedepartementet enig med Rusreformutvalget om at tilhengerne av straff ikke kan vise til noen nytte. Verken Høyesterett eller Justisdepartementet har fremmet relevante innvendinger, og forsvaret av straff oppfyller ikke kravene for en konstitusjonell argumentasjon. I HR-2022-731-A viser Høyesterett til Justisdepartementets «samlede vurdering», men det holder ikke å forsvare straff med å vise til «allmennprevensjon», «beskyttelsen av folkehelse», eller «grunnleggende verdier».

Stadig flere, inkludert Rusreformutvalget, hevder at forbudet ikke har redusert tilbud eller etterspørsel, men ført til økt kriminalitet, stigmatisering, frihetsberøvelse, sykelighet og dødelighet, uten mye positivt å vise til. Hvis dette er tilfelle, har ikke ruspolitikken et problem? Før Justisdepartementet eller Høyesterett avgjør spørsmålet om legitimt formål, må det ikke avklares om straff har sikret folkehelsen eller ytterligere redusert livskvaliteten for alle involverte?

Det er sikker rett i spørsmål om tvang og frihetsberøvelse at det ikke anses tilstrekkelig at inngrepet kan forsvares etter tillatte formål. Inngrepet må også bevises å ha vært «helt nødvendig», og Jusprofessor Jørgen Aall sier om nødvendighetsvurderingen at det må være «et presserende samfunnsmessig behov for inngrepet og dessuten at det står i forhold til

formålet».¹ I den grad kuren er verre enn sykdommen, kan straff være egnet til å forfølge et legitimt formål?

Høyesterett bekrefter i HR-2022-731-A at narkotikaloven søker å oppnå et legitimt formål, som er åpenbart, men om et kriminelt eller regulert marked er best for folkehelsen er usikkert. Riksadvokaten har forlatt et rusfritt ideal til fordel for mer rasjonelle hensyn, og internasjonalt ser vi en bevegelse mot statlig kontroll av cannabismarkedet, nettopp fordi forbudet har skapt store problemer og liten gevinst. Status i dette større bildet er at Norge må revurdere konstitusjonelle forpliktelser, men heller enn å avgjøre om det er gode grunner for å straffe tar Høyesterett ruspolitikkenes visdom for gitt. Det følger at i den grad HR-2022-731-A brukes til å forsvare straff, risikerer man å videreføre fordommene som bygde loven, så hva mener statsråden om Justisdepartementets forsøk på å etablere en plattform for straff på denne måten? Kan det faglige ansvaret for straffelovens §§ 231 og 232 sies å være ivaretatt?

Status for ruspolitikken er at fremfor å se om det er gode grunner til å straffe, aksepterer Høyesterett Justisdepartementets forsikring om at det foreligger gode grunner og at narkotikaloven hviler på solid konstitusjonell grunn. Derfra, ved å bruke HR-2022-731-A til å forsvare narkotikaforbudet, viderefører Justis fordommene som bygde forbudet, men burde Høyesterett ha lagt vekt på «lovgiversignalene ved reaksjonsfastsettelsen» når Rusreformutvalget har dokumentert offentlig panikk? Etter rapporten fra Rusreformutvalget, som viser problemet med den politiske prosessen, burde ikke Høyesterett ha gjort en vurdering basert på menneskerettighetsprinsipper?

Ingen uavhengig eller kompetent domstol ville brukt politikernes magesfølelse som et moralsk kompass for menneskerettighetsanalyse. I stedet viser Høyesterett sine sanne farger og forblir lojal mot det politiske flertallet, ikke rettsstaten. Som forsvaret har til hensikt å vise, er det en sammenheng mellom offentlig panikk og menneskerettighetsbrudd. I den grad panikk har preget politikken, vil prinsipper som selvbestemmelse, likhet, forholdsmessighet og uskyldspresumsjon ikke vektlegges tilstrekkelig, og samfunnet vil ha et overdimensjonert straffe- og kontrollapparat. Det er dette AROD mener er situasjonen, og hadde Høyesterett gjort en analyse basert på menneskerettighetsprinsipper, ville avstanden mellom narkotikaforbudet og Grunnloven vært klar. I stedet, ved å vektlegge lovgivers signal og Justisdepartementets avvisning av Straffelovkommisjonens rapport, lar Høyesterett offentlig panikk fortsette og de forfulgte forblir uten et effektivt rettsmiddel.

Etter Høyesteretts dom, og Justisdepartementets motvilje mot å svare på ARODs brev av 4. juli, må vi se til departementets omtale i Ot.prp.nr.22 (2008–2009). Høyesterett viser til denne behandlingen når spørsmålet om et legitimt formål skal avgjøres, og vi må derfor til side 93 og 94 dersom vi ønsker å vite mer om straffbegrunnelsen. De som fordyper seg på disse sidene vil ikke finne løsningen betryggende. I Ot.prp.nr.22 (2008–2009) forklarer departementet at

¹ AALL, *RETTSSTAT OG MENNESKERETTIGHETER* (2008) 128

«de narkotiske stoffer står . . . i en annen historisk og kulturell stilling», men mener Justisministeren at kultur er tilstrekkelig grunn til å straffe?

Kultur er i seg selv ikke en god nok grunn til å beholde straff. I så fall vil det ikke være mulig å kritisere totalitære regimer, og menneskerettighetene krever en begrunnelse som er bedre fundert. Vi må derfor se etter andre årsaker, og Justisdepartementet viser til viktigheten av å sende riktig signal:

Departementet legger . . . betydelig vekt på at avkriminalisering vil gi et uheldig signal overfor unge personer i en valgsituasjon. En avkriminalisering kan oppfattes slik at narkotikabruk ikke lenger anses som skadelig eller farlig, jf. Ot.prp.nr.90 (2003–2004) side 89. Et slikt signal er uheldig når handlingen fortsatt anses som uønsket.

Forsvaret spør derfor justisministeren: Dersom en handling er uønsket, må den da kriminaliseres? Må staten kriminalisere tobakksrøyking, overspising, pornografi og mangel på sannferdighet for at folk skal innse at bedre vaner er foretrukket? Er mangelen på kriminalisering av slik atferd et tegn på at staten oppmuntrer til destruktive livsmønstre eller på at staten respekterer grensene som er fastsatt i loven?

Departementets vektlegging av signaleffekt er forankret i Ot.prp.nr.90 (2003–2004), men videreføring av straff har ifølge Rusreformutvalget en tvilsom normdannende status. NOU 2019: 26 viser at offentlig panikk har preget politikken, at forbud må forsvares, og at grunnlaget for straff ikke holder mål. Rapporten er det mest grundige arbeidet som er utført av norske myndigheter og finner ingen sammenheng mellom straff og narkotikabruk. Det er derfor uklart om forbudet signaliserer et legitimt overformynderi eller om borgerne bør ta ansvar for eget bruk. Justisdepartementet og Rusreformutvalget er uenige i om politikernes umyndiggjøring er nødvendig eller om statens innsats for folkehelsen gjør mer skade enn nytte, men én ting er sikkert: I den grad politikken bygger på feilslåtte premisser, signaliserer forbud det motsatte av hva Stortinget, regjeringen og Justisdepartementet ønsker. I stedet for å beskytte samfunnet, vil myndighetene i stedet opprettholde en destruktiv syklus, og er dette en anbefalt tilstand?

Integritet er en nøkkel hvis samfunnet skal bygge bro over gapet mellom teori og praksis. Verdiene, idealene, og prinsippene som følger av vår grunnlovsarv er kompasset som viser veien ut av totalitære farvann, og det er vanskelig å se for seg at Justisdepartementet er tjent med dagens situasjon. Vi spør derfor, hva slags «signal» sender en politikk som kriminaliserer uproblematisk narkotikabruk, gjør narkotikabruk farligere enn nødvendig, og straffer selgere av mindre farlige stoffer enn de som distribueres av staten?

Tradisjonelt er det å straffe folk for atferd som er mindre skadelig enn lovregulert atferd et tegn på religiøs fanatisme mer enn fornuftsbasert bekymring, så kan ministeren forklare hvordan norsk narkotikapolitikk skiller seg fra tidligere tiders vilkårlige forfølgelse?

Fordi skillet mellom lovlige og ulovlige stoffer er kulturelt betinget, og ikke basert på fornuft, er dette et spørsmål som er umulig å svare på. Det kommer derfor ikke som noen overraskelse at verken Justisdepartementets eller Høyesteretts behandling gir svar. Høyesteretts vurdering av likhetsprinsippet i HR-2022-731-A viser til Stortingets behandling av rusreformen, hvor spørsmålet ikke fikk oppmerksomhet, og domstolen belyser ikke forskjellsbehandlingen mellom brukere av lovlige og ulovlige stoffer. Heller ikke Justisdepartementets samlede vurdering i Ot.prp.nr.22 (2008–2009) er tilfredsstillende. Vi vet bare, på bakgrunn av denne, at «noe» taler mot likebehandling i ruspolitikken, og at «Departementet er enig med Forbundet Mot Rusgift i at samfunnets behov for beskyttelse mot en stadig større narkotikatrafikk, medfølgende sosiale problemer, vinningskriminalitet og utrygghet, med styrke taler for fortsatt å oppstille straff».

Vi ser her at departementet bruker problemene som følger med et forbud for å begrunne straff i ruspolitikken. Mener justisministeren at dette er fornuftig?

Andre steder i verden er narkotikahandelens forbindelse til kriminelle organisasjoner, medfølgende sosiale problemer, vinningskriminalitet, og utrygghet årsaken til at stadig flere statsledere ønsker å regulere narkotikamarkedet. I september 2022 [omtalte](#) Colombias president forbudet mot narkotika som «folkemord» og sa til FN at «demokratiet vil dø» dersom staten ikke tar kontroll over markedet, og Justisdepartementets vurdering er mildt sagt kontroversiell. Departementet begrunner sin vurdering med at «at Sanksjonsutvalget i NOU 2003: 15 side 268-269 legger til grunn at omgang med narkotika – bruk og besittelse – er en så alvorlig lovbrudd at kvalifikasjonskravet for å anvende straff er oppfylt», men departementet bør ikke understreke denne rapporten. Siden NOU 2003: 15 har NOU 2019: 26 konkludert med det motsatte på et langt mer opplyst grunnlag, og ifølge rusrapporten kan «innføring av straffeliknende forvaltningsgebyrer etter omstendighetene komme i konflikt med borgernes rett til privatliv etc. og rett til helse». Hvis dette er uforholdsmessig, hva med gjeldende strafferammer? Flere domstoler har forankret retten til cannabisbruk i selvbestemmelse, og dersom det er gode grunner til å velge andre rusmidler enn alkohol, hvorfor skal staten kriminalisere narkotikabruk?

Statsråden kan peke på forskjellene mellom stoffene og at all rusbruk ikke er uproblematisk. Cannabis er for eksempel et mye tryggere rusmiddel enn opiater, men ifølge [uavhengige](#) forskere er alkohol det verste av alle rusmidler, så hvorfor skal brukere av andre rusmidler risikere straff og problemene som følger av et ulovlig marked? Kan justisministeren si noe om dette som ikke er overførbart på alkohol?

Spørsmål som dette avklarer rettigheter og beskyttelse av minoriteter er en grunnleggende del av statens ansvar. Straffelovkommisjonen la til rette for et slikt vern, men Justis mente i Ot.prp.nr.22 (2008–2009) at flertallet anvendte «en for snever forståelse av skadefølgeprinsippet» ved kun å vektlegge de «direkte skadevirkningene» overfor brukerne.

Departementet har et problem med slik argumentasjon fordi det samme er tilfellet for alkoholbruk, overspising, abort og motorsykkelkjøring: I den grad slike aktiviteter øker i omfang, vil det følge en viss skade, så på hvilket grunnlag er slik logikk forbeholdt ulovlige stoffer spesielt? Hvis kvinners rett til å kontrollere sin egen kropp veier så tungt at ikke ektemenn, barn, familiemedlemmer eller samfunnet har noe å si i en beslutning om abort, hvordan kan staten nekte selvbestemmelse i saker om narkotikabruk? Hvordan kan straffelovens §§ 231 og 232 forsvares når forbudet gjør bruk av narkotika farligere enn nødvendig, og Rusreformutvalget «ikke kan se at begrunnelseskravet for å straffe disse handlingene er oppfylt»?

Det er domstolens oppgave å vurdere justisministerens, samt Justisdepartementets håndtering av rettigheter. Det er imidlertid ikke uten grunn at departementet holdes ansvarlig for vilkårlig forfølgelse, for siden 2002 har det vært et økende skille mellom fagfolk og politikere, og departementet har valgt feil side. Dette ser vi reflektert i behandlingen av Straffelovkommisjonens arbeid. NOU 2002: 04 viste ikke bare hvordan straff var uforenlig med straffelovens prinsipper, men stilte tvil om politikernes moralske kompass:

Det kan (...) se ut til at lovgiver i mange sammenhenger har hatt en for optimistisk tro på hva som kan oppnås med straff. I mange tilfeller kan det se ut til å ha vært en kort vei fra en handlingstype har vært mislikt av de styrende myndigheter, til den har blitt belagt med straff. Forholdet mellom straffens nyttevirksomheter og omkostninger har ikke alltid blitt tilstrekkelig vurdert i denne sammenhengen. (4.2.3.4)

Kritikken fra Straffelovkommisjonen forsterkes av NOU 2019: 26, som påpeker det samme. Rusreformrapporten viser ikke bare svikten i den politiske prosessen, men utgjør i sin helhet et oppgjør med straffargumentene, og sier dette om behandlingen av Straffelovkommisjonens rapport:

Avgjørende argumenter for departementets beslutning om ikke å ta til følge forslaget om avkriminalisering synes dermed å ha vært at strafflegging markerer at narkotika er uønsket i samfunnet, og at strafflegging for innbyggerne, særlig unge, til å avstå fra å eksperimentere med narkotika. Hvorvidt det fantes empirisk bevis for at bruk av straff faktisk hadde hatt en preventiv effekt, og om avskrekking hadde vært et virkningsfullt virkemiddel for å redusere rusmiddelbruk blant unge, ble ikke drøftet i denne forbindelse. (s. 53)

Dermed har Justisdepartementet i 20 år ignorert sitt faglige ansvar. Assistert av Høyesterett og overfladiske resonnementer har Justisdepartementet lagt vekt på politisk manøvrering over menneskerettslige hensyn og latt offentlig panikk fortsette. Dette fenomenet innebærer ikke bare en avstand mellom teori og praksis, men at avstanden ikke håndteres på grunn av en systemisk tilsidesettelse av rettighetsjuss, og siden 2009 har den utøvende og lovgivende makt hindret realisering av menneskerettighetene.

Rusreformutvalgets rapport kapittel 3 viser forakten for forskning og data som følger med narkotikaforbudet, og realiteten er at Justisdepartementet viderefører straff på tilbakeviste premisser. Ikke bare brukes «kultur» flere ganger for å rettferdiggjøre diskriminering, men departementets vurdering viser en utdatert holdning til straff. Som departementet anfører:

Det er ikke bare tale om straffens avskrekkende funksjon. Kriminaliseringen av narkotikabruk er etter departementets oppfatning også viktig for å markere grunnleggende verdier i samfunnet. Straffen utgjør slik sett et viktig element i den pedagogiske påvirkning som samfunnet ellers står for, for eksempel i hjem og skole.

Det er dette vi sitter igjen med når forsvaret av straff er gjennomgått. Justisdepartementet omtaler forbud og straff som nødvendig for å beskytte samfunnet, men representerer dette verdier som Justisdepartementet bør formidle? Troen på vold er for lenge utløpt i psykologi, kriminologi og retts sosiologi, og vi antar at de ansatte i departementet ikke bruker slike virkemidler mot egne barn. I narkotikapolitikken forstår stadig flere at straff er skadelig, så burde ikke statsråden ta konsekvensene?

Ruspolitikk og menneskerettigheter

Etter å ha sett på Justisdepartementets argument for forbud, retter vi oppmerksomheten mot den norske statens manglende vilje til å bygge ruspolitikken på konstitusjonelle prinsipper. Paul Hunt, FNs tidligere spesialrapportør for retten til høyest oppnåelige helsestandard, sa en gang at de internasjonale narkotikakontroll- og menneskerettighetssystemene eksisterer i parallelle universer. En konvergens av de to universene er i gang, men vi må ikke glemme at straffelovene mot bruk, salg og besittelse av narkotika begynte med en tilsidesettelse av Grunnlovens prinsipper. Frykten for narkotika var utbredt, og lovgiver antok i 1961, da Singelkonvensjonen ble undertegnet, at verden ville være narkotikafri innen 25 år. Slik gikk det ikke og tiden har vist at forbudet ikke er egnet til å redusere tilbud og etterspørsel etter ulovlige stoffer. I stedet har organisert kriminalitet vokst frem, og jo mer staten har kjempet en krig mot narkotika, desto mer stigma, vold, frihetsberøvelse, fremmedgjøring, kriminalitet, sykkelighet og dødelighet har samfunnet fått tilbake. Dette har skjedd uten særlig positive resultater å vise til, så mener justisministeren at cannabisforbud kan forsvares målt mot nytte-kostnads- og menneskerettighetshensyn?

Forsvaret forstår at spørsmålet er vanskelig, da det ikke er foretatt noen undersøkelser. En oversikt viser likevel at ruspolitikken ikke bare koster norske skattebetalere 6,5 milliarder kroner årlig, men at jo [mer](#) staten har kjempet en krig mot narkotika, jo mer nød, lidelse og død er resultatet. Siden 1980-tallet har prisen målt i overdoser og frihetsberøvelse vært tydelig, og er disse pengene og bruken av statsmakt vel anvendt når stadig mer tyder på at inngrepene i privatlivet har en høy pris og at mindre inngripende tiltak egner seg bedre? På hvilket grunnlag er det nødvendig å utsette rusbrukere og samfunnet for problemene som følger med kriminalisering?

Behovet for beskyttelse av barn og unge har alltid vært forbudstilhengeres mantra. At vi tillater ett skadelig rusmiddel betyr ikke at det er lurt å slippe flere ut i samfunnet, er argumentet som justiskomiteen og Justisdepartementet brukte i 2009 for å avvise Straffelovkommisjonens anbefaling om avkriminalisering, men enhver jurist vet at det er en presumsjon om autonomi, uskyld, og frihet i Grunnloven, og mener statsråden at dette er tilstrekkelig vektlagt?

Justisministeren har undergravid Rusreformutvalget. Statsråden trekker i [representantforslag](#) i tvil utvalgets konklusjon om at avkriminalisering neppe vil påvirke bruken av narkotika i samfunnet. Problemet, som [andre](#) forskere har påpekt, er at ministeren henviser til kilder som snur bevisbyrden og hvorfor ikke respektere uskyldspresumsjonen? Som jurist og justisminister hvorfor bruke tvilsom forskning for å rettferdiggjøre straff? Hvis justisdepartementet er på en liberal rettsstats side, hvorfor ikke gjennomgå det uavklarte forholdet til konstitusjonell lov uten partiskhet?

Frihetspresumsjonen og uskyldspresumsjonen er to sider av samme sak og en grunnleggende del av rettsstaten. Fordi lovgiver på 1960-tallet antok at narkotika ville ødelegge samfunnet med mindre staten bekjempet denne ondskaperen med alle midler, tok Stortinget for gitt at prinsippene som bygger rettsstaten måtte vike, men vi ser i Prop 92 L (2020-2021) at Helsedepartementet aksepterer Rusreformutvalgets kritikk av straff. I punkt 6.3.2 i forslaget til Stortinget vurderer Helsedepartementet kunnskapsgrunnlaget for effekten av straff:

Mange av høringsinstansene uttaler seg om utvalgets prinsipielle vurdering av at straff ikke kan forsvares, blant annet utfra en vurdering av at straffetrusselen ikke er egnet til å forebygge og redusere narkotikabruk i samfunnet. Flere kommenterer også utvalgets konklusjon om at det ikke foreligger kunnskapsgrunnlag som tilsier at straffetrukslene for bruk og besittelse av narkotika til egen bruk, har den allmennpreventive og individualpreventive effekt som må ligge til grunn for at en handling skal kriminaliseres. Også det forhold at utvalget ikke fant empiri som tilsier at bruken av narkotika i befolkningen vil øke som følge av å oppheve straffeansvaret alene, blir kommentert av noen instanser.

Riksadvokaten er en av høringsinstansene som på dette grunnlaget mener at straff ikke er tilstrekkelig begrunnet. Spesielt for etablerte rusbrukere fremstår straff som uegnet, og Riksadvokaten uttaler om dette:

For en rekke rusmisbrukere har de allmennpreventive hensyn blitt vektet for tungt i forhold til straffens negative virkninger for den enkelte. Riksadvokaten slutter seg derfor til at straff ikke er tilstrekkelig begrunnet for mange av disse, nyttevirkningene av straff er ikke større enn skadevirkningene. Samfunnet bør derfor møte mange av de rusavhengige på en annen måte enn i dag. (...) Vi står med andre ord i dag i den situasjon at bruk av straff prinsipielt er vanskelig å forsvare, og i tillegg har en meget variabel og usikker virkning. Strafferetten kan vanskelig operere med en straffetrussel for noen, men

ikke alle, for samme type handling. Strafferetts-apparatet er derfor lite ønskelig å benytte, og for manges del lite egnet, for å motvirke uønsket rusatferd.»²

På grunnlag av slike innspill, legger Helsedepartementet i Prop 92 L (2020-2021) «til grunn at man kan oppnå bedre effekt ved å bruke helse- og sosialfaglig metodikk enn straffetrussel for å forebygge og begrense narkotikabruk.»³ Flere høringsinstanser var imot, fordi de mente at straff har en nytteeffekt som overgår ulempene, men Helsedepartementets vurdering er at «kunnskapsgrunnlaget for at fortsatt straffeforfølgelse av bruk m.m. av narkotika bidrar til å redusere narkotikabruken, eller til å holde bruken fortsatt lav i befolkningen, er usikkert.» Forsvaret spør derfor: Dersom det etter 60 år med forbud ikke eksisterer bevis for at straff virker, innebærer ikke frihetspresumsjonen at retten til selvbestemmelse må vurderes?

I hvilken grad selvbestemmelse må vektlegges avhenger av hvor stort problemet med cannabis og psilocybin er, og hvor godt forbudet beskytter mot problemer. Fiendebildet av narkotika er med andre ord en faktor som må tas tak i. I den grad rusmidler ikke er alle dårlige, må autonomi anerkjennes, og Riksadvokaten har merket seg paradokset med forskjellsbehandling i narkotikapolitikken. I sitt hørings svar til Rusreformutvalget reflekterer Riksadvokaten ikke bare over dobbeltmoralens implikasjoner for loven, men mangelen på bevis for at straff virker. Som han sier:

Utredningen viser i stor grad til forskning, hvilket er prisverdig. Det er ikke lett å finne forskningsmessige motargumenter, rett og slett fordi relevant forskning ikke finnes. Virkningen av straff og straffetrusler har vi eksempelvis lite eksakt kunnskap om. Mye bygger på alminnelige betraktninger, erfaringer og «sunn fornuft».

Det er derfor klart, etter 60 års forbud, at det ikke finnes dokumentasjon på at straff virker. Alle argumentene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet, KrF, Politidirektoratet og andre høringsinstanser som brukes for å fortsette straff koker derfor ned til personlig bekymring (eller et ønske om å beholde uforholdsmessige maktmidler), hvilket kjennetegner deres tilsidesettelse av Grunnloven. Fra dette tvilsomme utgangspunktet følger en beslutning om å ignorere et problem mellom mål og midler og terskelverdier har blitt en måte å bevare en blindsoner slik at forbudet kan fortsette – så la oss snakke om terskelverdiene. Høyesterett har utarbeidet dette systemet for å skille mellom kjøp og salg, noe det ikke gjør. Ett gram cannabis kan deles med andre på samme måte som 20 gram kan røykes alene, og problemet med vilkårlig forfølgelse fortsetter. Vi skal ha mer å si om det, men hvis man ikke forvirrer loven om tilbud og etterspørsel til et offer og overgriperkontekst, hvorfor skille kjøp fra salg? Hvordan avgjør besittelse av ett gram eller hundre gram om borgere skal sykeliggjøres eller demoniseres?

² Prop 92 L (2020-2021) 25

³ Prop 92 L (2020-2021) 34

Signaleffekt rettfærdiggjør et forbud og behovet for å hindre spredning av narkotika forsvarer terskelverdier. Til tross for dette har ingen forklart hvordan den grunnleggende retten til liv, frihet, og jakten på lykke oppheves ved besittelse av forskjellige mengder stoffer, og om spredning av cannabis er en mindre risiko for samfunnet enn spredning av alkohol, hvordan kan straff på inntil 21 år rettfærdiggjøres?

Det er uklart om forbudet oppfyller et legitimt formål eller om det er bedre for innbyggerne å ta ansvar for eget forbruk. Vi vet ikke om politikernes fornektelse av autonomi er nødvendig eller om deres innsats for folkehelse gjør mer skade enn nytte, men på grunn av den opplevde spredningsrisikoen for rusmidler har terskelverdier blitt et kompromiss mellom de som ønsker å bøte på skadene av dagens politikk og de som ikke vil tenke nytt. Kan statsråden likevel forsvare noe prinsipielt grunnlag?

Den norske regjeringen sidestiller forbud med solidaritet i praksis, men vi snakker mer sannsynlig om byråkratisk vanstyre av uvanlig destruktiv karakter. Det er derfor rapporten fra Rusreformutvalget var så nedslående for politikere, og «spredningsfare» og «signaleffekt» er svake begrunnelser for straff. Faktisk har flere grunnlovsdomstoler knyttet cannabisbruk til en legitim autonomiinteresse, og hvis det er gode nok grunner til å velge andre rusmidler enn alkohol, hvorfor bruke politimakt mot uproblematisk narkotikabruk? Hvorfor skal narkotikabrukere risikere straff og problemene som følger av et ulovlig marked?

Det skal ikke mye til for å innse at terskelverdier er ubrukelige som retningslinjer for straff, så hva er poenget? Er de et resultat av forbudstilhengernes manglende vilje til å håndtere tidligere feil? Gir verdiene noen annen fordel enn at forbudsfolk kan leve uten skam i en brytningstid?

Dette ser ut til å være tilfelle. Høyesterett har brukt signaler fra lovgiver for å utarbeide en grense for ulovlige stoffer som fritar for straff: ettersom avkriminaliseringen går fremover – og lovgivers signal modnes – kan denne grensen forventes å bli hevet til siste forbudstilhenger har dødd og verden kan tilpasse seg en mer helhetlig standard for moral og menneskerettigheter. På denne måten kan de ansvarlige for et mislykket sosialt eksperiment se vekk fra parallellene til andre sosiale eksperimenter som har gått galt – men er en slik strategi en gyldig løsning? Er ikke dette å la ofrene bære undertrykkernes skyld?

Forbudstilhengere setter ikke pris på menneskerettighetsparadigmet fordi de har vridd loven om tilbud og etterspørsel til en offer- og overgriperkontekst. Slik blir narkotikabrukere umyndiggjort og narkotikaselgere demonisert. Men er det ikke den samme loven om tilbud og etterspørsel og de samme varierende bruksmønstrene for både lovlige og ulovlige stoffer?

Hvis justisministeren ikke kan benekte at det er den samme loven om tilbud og etterspørsel og de samme varierende brukermønstrene involvert, er det riktig å vri tilbud og etterspørsel til en offer- og overgriperkontekst? Avslører ikke dette en blindsoner som bør belyses? Hvorfor gå bort fra det tradisjonelle målet om skyld?

Normalt, det være seg kniver, økser, eksplosiver eller lovlige rusmidler, er sosial ringeakt og moralsk klanderverdighet forbeholdt de som misbruker et produkt, ikke de som tjener på salget: Hvorfor har en cannabishandler mer skyld enn misbrukeren? Hvorfor fortjener narkotikahandlere verre straffer enn mordere og folk som voldtar barn?

Riksadvokaten sier i sitt høringsinnspill til rusreform at «Dersom det dreier seg om handlinger som ligger i periferien av hva som bør være straffbart, bør begrunnelsen for å bruke straff med jevne mellomrom utfordres slik at det kan utforskes om den fortsatt står ved lag.» Nå er status, etter 60 år, at ingen kan vise til nytte av rusforbud. Det forbudstilhengerne resiterer er deres egne fryktbaserte tro, mens skaden som følger av politikken er åpenbar. Rusreformutvalget og Helsedepartementet kommer på denne bakgrunn til at straff for bruk av narkotika ikke kan forsvares. Riksadvokatens etterforskning av maktmiddelbruk i mindre narkotikasaker avdekket omfattende maktmisbruk, men en blindsoner består, og dersom straff for bruk av narkotika er uforholdsmessig, bør ikke de strengere straffene for salg, produksjon og omsetning revurderes? Kan det norske folk være trygge på at straffelovens § 232 er proporsjonal og rettferdig?

Det er et grunnleggende rettssikkerhetsprinsipp at jo lengre straff, desto strengere er kravene til loven. Strengere straff krever altså bedre begrunnelse og kontroll, og det norske rettssystemet dømmer jevnlig personer som dyrker cannabis til flere års fengsel. Vi spør derfor: Hvilken straff fortjener en som har produsert ett kilo cannabis? Hvilken straff fortjener en som har produsert 100 kilo cannabis? Og hvilken straff fortjener en som har produsert ett tonn cannabis?

Svarene på slike spørsmål vil variere avhengig av om en norsk, kanadisk, thailandsk, tysk eller nederlandsk justisminister blir spurt. Mens den norske justisministeren ikke ser noen feil i å anvende lovens strengeste straff, er slike aktiviteter lovlige i Canada og Thailand, og vil også snart bli lovregulert i Tyskland og Holland. En justisminister fra Holland, Tyskland, Thailand eller Canada ville derfor vurdere den norske statsrådens posisjon som gammeldags og lite gjennomtenkt – og de ville ha rett.

Sett i dette lyset, med tanke på at det har vært kjent i 20 år at forbudet gjør ting verre, men at politikerne opprettholder et marked for organisert kriminalitet, bør ikke småskala cannabisdyrking betraktes som borgervern? Hva har en gjennomsnittlig cannabisdyrker gjort annet enn å utfordre statens rusmonopol ved å tilby mindre skadelige stoffer?

AROD hevder at det er lovgiver, ikke cannabisdyrkerne, som har sviktet sitt samfunnsansvar. Disse produsentene sikrer helse og økonomi, de skaper grunnlag for at andre kan gjøre det bedre, og produktet de tilbyr er ettertraktet. Til tross for dette møter norske borgere livsødeleggende konsekvenser fra strafferettssystemet for omgang med cannabisplanten, selv om 95 prosent av brukerne har et velfungerende forhold til stoffet. I det hele tatt skaper cannabis et sunnere og tryggere alternativ til alkohol, og er all aggresjonen fra staten verdt det? Er det straffelovens bekymring om 5 eller 10 prosent av befolkningen bruker dette

stoffet? Alt tyder på at samfunnet kan holde rusbruken på et overkommelig nivå uten straff, så hvilken samfunnsnytte ligger det i å bruke budsjetter og statsmakt på et kontrollnett som gjør det mulig å gripe inn i kjøp og salg av narkotikahandlere og samarbeidspartnere, og ta fra dem hus, barn og eiendom? Er dette verdier som en justisminister bør representere?

Forsvaret støtter kampen mot organisert kriminalitet. I så måte mener vi at legalisering er langt bedre enn kriminalisering og avkriminalisering, da dette er den mest effektive måten å drive kapital og personell ut av det illegale markedet. Norsk politi har beskrevet den stadig mer organiserte narkotikasmuglingen [som](#) «en lokal og nasjonal bekymring», og hevder «at ved å ta unna dette unngår vi eksponering og rekruttering». Det er imidlertid lenge siden politiets operasjoner gjorde en forskjell. Til tross for flere store beslag i nyere tid, er markedet fortsatt mettet, og det er heller ikke gitt at verden har det bedre uten cannabis. Sist det var tørke, under Covid-19-pandemien, var den [synlige](#) effekten mer vold og ran, og politiet [beskrev](#) et skifte mot hardere rusmidler. Politiet «hindrer derfor ikke eksponering og rekruttering» gjennom beslag, men [øker](#) sjansene for overdoser og konflikt, så hvordan har politiets innsats gjort situasjonen bedre?

Det er klart at noen brukere blir avhengige av rusmidler, men har staten et ansvar for å forhindre denne opplevelsen? Er ikke personlig vekst, som inkluderer bygging av integritet, avhengig av frihet fra overoppsyn? Kan vi virkelig vokse som mennesker uten plass til å oppleve og utforske, og er det ikke statens oppgave å sørge for tryggest mulig rammer?

Ikke bare er personlig vekst avhengig av autonomi, men retten til å utvikle sin bevissthet er sentral i menneskerettighetstradisjonen. Ytrings- og tankefrihet er knyttet til dette og brukere bekrefter at stoffer som cannabis og psilocybin har stor verdi for moralsk, kognitiv og åndelig utvikling. Ja, det er mulighet for avhengighet av cannabis, men det er ikke gitt at daglig bruk er problematisk. Forbrukerne kjenner sin egen helse, og i den grad cannabisbruk skaper problemer, er det opp til brukerne å ta grep. Det samme gjelder for alkohol. Det er alltid en mulighet for at folk drikker seg i hjel, men vi vet at kriminalisering på enkelte områder kan føre til dramatiske endringer i den samlede kriminaliteten, og at dette var et resultat av alkoholforbudet etter første verdenskrig. Intensjonen bak lovverket var å bli kvitt all sykdom, kriminalitet, sosiale tragedier og dødsfall forårsaket av alkohol, men forbudet genererte så mye ny kriminalitet og sosial tragedie at forbudet etter noen år ble opphevet, fordi de ønskede virkningene av lovgivningen var beskjedne sammenlignet med de uønskede. Dette er i dag udiskutabelt, og det er sterk [faglig](#) konsensus om at det samme gjelder rusforbud. Derfor, hvilke andre grunner enn jakten på syndebukker opprettholder behovet for å straffe? Hvorfor utsette brukere for så lave terskelverdier at de daglig må forholde seg til kriminelle? Hvorfor ikke tilby brukerne og samfunnet et mye tryggere rammeverk?

Forbudsfolk vil si at narkotika er farlig, og at forbud er det tryggere rammeverket, men i 1996 opprettet nederlenderne en kommisjon bestående av åtte eksperter fra en rekke fagfelt som så på konsekvensene av et fullt regulert narkotikamarked. De publiserte funnene sine i Drug

Control Through Legalization – en plan for regulering av narkotikaproblemet i Nederland, og deres innsikt var bemerkelsesverdig. Det ble anslått at full legalisering ville ha liten effekt på utbredelsen av brukere; at samfunnet ville spare milliarder; og at forbudet var et ineffektivt, urettferdig, unødvendig og destruktivt tiltak. Dette er hva kommisjonen bemerket om effekten som en legalisering ville ha på kriminalitet:

Full legalisering av narkotika i Nederland vil resultere i en reduksjon av det kriminelle markedet med rundt 1 milliard nederlandske gylden og av total kriminalitet med rundt 50-80 prosent. Denne enestående nedgangen vil redusere kriminalitetsraten tilbake til nivået på slutten av syttitallet. Dette illustrerer at den stadig økende kriminaliteten ikke bare har vært et naturlig fenomen, som kan tilskrives faktorer som er vanskelig å påvirke, som oppløsning av tradisjonelle religiøse og sosiopolitiske organisasjoner, skilsmisser, tv-vold, immigrasjon, arbeidsledighet etc. Fremveksten av kriminalitet ser ut til å ha en klar og korrigerbar årsak: Forbudet mot narkotika.

Antar justisministeren at forbudet har gjort en bedre jobb i Norge?

I 1971 konkluderte en nederlandsk kommisjon med at narkotikapolitikken burde skilles fra straffeloven for å avverge en uendelig og stadig mer eskalerende konflikt. Hulsman-kommisjonen observerte at om straffeloven skulle anvendes på narkotikapolitikken, «vil etterforskningsapparatet utvide seg til en enorm, veltrent og svært 'våpenvillig' enhet, som kontinuerlig må forbedres og utvides for å opprettholde tempoet av den uendelige eskaleringen». Som Loek Hulsman, lederen av den nederlandske kommisjonen, uttalte:

Hvis vi velger å gjøre strafferetten til hovedmildelet for å avskrekke narkotikabruk, så er ikke dette valget bare utilstrekkelig, men også ekstremt farlig. Det skal gang på gang vise seg å være et utilstrekkelig middel, noe som vil føre til at de som går inn for å iverksette straff, vil gå inn for enda strengere tiltak inntil etterforskningsvirksomheten blir hundre ganger mer intens enn den er under dagens situasjon. (...) Disse tiltakene vil forsterke polariseringen mellom ulike grupper i samfunnet, noe som kan resultere i en økning i voldshandlinger.

I ettertid ser det ut til at denne spådommen har gått i oppfyllelse. Har ikke også kriminologers advarsel materialisert seg i norsk ruspolitikk? Har ikke forbudet her hjemme vært et like utilstrekkelig middel, til tross for en mangfoldig eskalering av voldskapasitet?

På 1970-tallet var Norge velsignet med en robust kriminologitradisjon. Likevel var det rusfrie idealet sterkere, og mens den nederlandske regjeringen lyttet til sine eksperter og kom opp med Coffeeshop-systemet, har den norske regjeringen ignorert all motstand mot ruspolitikken i 50 år. Når ministeren ser tilbake, burde justisdepartementet ha gjort ting annerledes?

Forsvaret har gjort oppmerksom på manglende grunnlag for straff og at frihetspresumsjonen ignoreres. Tilhengere av forbud vil hevde at uten straff ville alt vært verre, men i de områdene på kloden hvor cannabis har vært legalisert en stund, som i Uruguay og Colorado, er det stadig

færre som ønsker å vende tilbake til umyndiggjøring og tvang. Det er derfor tilstrekkelige eksempler på at ansvarlig regulering er mulig – og det lover ikke godt, verken for politiet, narkotikabrukere eller innbyggerne generelt, at et regulert marked er utelukket.

For cannabisbrukere og -produsenter er dette åpenbart. De har rett til ikke å bli urettferdig diskriminert i forhold til alkoholbrukere og produsenter, men har ikke politiet rett til å være den best mulige versjonen av rettshåndhevelse? Har ikke ansatte i påtalemyndigheten rett til å jobbe med loven uten en gnagende følelse av at noe er råttent? Har ikke dommere og fengselsmyndigheter rett til å være fri fra bøddeollen for fellesskapets tendens til å lete etter syndebukker? Bør ikke barn ha rett til å vokse opp i en verden hvor dobbeltmoral og unødvendig inngripende lover ikke resulterer i tap av mor, far, søster eller bror? Har ikke foreldre rett til at barna deres skal vokse opp uten propaganda eller den forferkelige dragingen av den illegale økonomien?

Når det gjelder rettssystemets integritet, har Douglas Husak, professor i jus ved Rutgers Universitet, bemerket at "Krig har blitt erklært mot narkotika. Hvis krig skal erklæres, skulle man først håpe at to betingelser ville være oppfylt. For det første bør fienden være tydelig identifisert, for det andre bør fiendens spesielle betydning demonstreres. Dessverre er ingen av betingelsene tilfredsstillende av krigen mot narkotika." Hvis dette er tilfelle, fremmer ikke narkotikaloven rettsløshet og urettferdighet?

Justisdepartementet gjør i brev av 1. juni klart at «regjeringen er motstander av en generell avkriminalisering av narkotika», og forsvaret har forståelse for dette. Avkriminalisering er vanskelig å skille fra statsbeskyttet mafiavirksomhet, da det kriminelle markedet vil øke i omfang samtidig som kampen mot narkotika blir meningsløs. Ingen ansvarlig offentlig tjenestemann vil gi organisert kriminalitet en bedre posisjon, men hvorfor ikke se til alkoholpolitikken? Hvorfor trenger vi et forbud for å hjelpe cannabisbrukere, men ikke for å begrense skaden alkohol gjør på samfunnet og lokalmiljøet?

I et kriminelt marked er det ingen kvalitetskontroll og ingen beskyttelse mot svindel og ran. Dersom politikere ønsker å «sikre en bedre livssituasjon og verdighet og redusere stigma for personer med rusproblemer» og søker å føre en «kunnskapsbasert» ruspolitikk som «gjør det trygt å be om hjelp», er det forsvarlig å ekskludere regulering? Kunne ikke et kontrollert marked for narkotika gjøre hverdagen tryggere for samfunnet og enklere for politiet? Kunne det ikke redusere kriminalitet, sykdom, vold, lidelse, stigma og død?

Det ser ut til at en mer helhetlig narkotikapolitikk vil komme det norske folk til gode. Justisministeren vil for eksempel hindre at ungdom rekrutteres til kriminelle gjenger, men forbudet dyrker kriminalitet. Mange foretrekker hasj fremfor alkohol, og kriminalisering gjør at de må forholde seg til kriminelle. Jo bedre kontakter i den kriminelle verden, desto bedre kvalitet på produktene som tilbys, men på bekostning av kaos og usikre fremtidsutsikter. De fleste som sitter på lengre straffer er derfor brukere, og myten om narkohaien er politisk fiksjon. Likevel gjør forbudet mot narkotika brukere til selgere og senere til innsatte, samtidig

som det overlater et marked verdt hundrevis av milliarder til kriminelle. Kan ikke unge beskyttes bedre gjennom et alternativ? Kan ikke et regulert marked fjerne mye av det som lokker med de forbudte stoffene?

Forsvaret spør fordi slike tanker gjør at Canada, Tyskland og andre nasjoner henviser til barnekonvensjonen for å forsvare reguleringen av cannabismarkedet. Et mer helhetlig perspektiv vil også kunne spare politikerne for utfordringen med å moralsk og juridisk skille narkotikabrukere fra narkotikahandlere og problembruk fra rekreasjonsbruk. Det finnes ingen gode svar på hvordan dette skal løses, men hvis målet er å redusere overdoser og hjelpe de som trenger det, er ikke et regulert marked mest egnet til å fjerne skammen og stigmaet? Er det ikke en kontrollert forsyning som sikrer brukerne mest?

Regjeringen hevder å være på ungdommens side, men de som ikke aksepterer idealet om et rusfritt samfunn ser på forbudsideologien som hyklersk. Brukerne vil heller forholde seg til selgere enn politiet og forbudet har ført til en jevn uthuling av statens autoritet. I stedet for å invitere til respekt for lov og orden, er resultatet av narkotikaloven at stadig flere ser på illegale rusmidler som et symbol på frihet: Hvorfor ikke se narkotikapolitikken mer helhetlig? Kunne ikke dette ha snudd trenden?

Vi ser at det er gode grunner til å vurdere et lovlig cannabismarked. Justisdepartementet og Stortinget vil likevel ikke se på fordeler og ulemper ved et regulert marked målt opp mot et kriminelt marked. I stedet blir Grunnlovens beskyttelse oversett, og offentlig panikk og rettighetsbrudd fortsetter. Det er derfor statsråden er innkalt for å vitne. Justisdepartementet har vist til folkerettslige forpliktelser som grunnlag for å videreføre et forbud, men de siste ti årene har tolkningen av narkotikapolitiske konvensjoner gått fra å vektlegge et rusfritt ideal til å understreke intensjonen bak konvensjonene som er beskyttelse av folkehelsen. Det står også i de narkotikapolitiske konvensjonene at de kun gjelder så langt det er forenlig med konstitusjonelle prinsipper, og det trengs en menneskerettighetsanalyse for å fastslå dette. Bør departementet presentere Norge som bundet til forbudet når det ikke er gjort en vurdering av nødvendigheten?

At forbudet ble innført for at Norge skal overholde folkerettslige forpliktelser, er ikke et argument for videreføring av straff, særlig ikke etter rapporten fra Rusreformutvalget. NOU 2019: 26 viste at offentlig panikk har preget norsk narkotikapolitikk og at grunnlaget for straff ikke holder mål. Straffens manglende grunnlag bekreftes av Helse- og omsorgsdepartementet i Prop. 92 L (2020-2) 021), men til tross for dette vil ikke justisministeren slutte å straffe. Setter justisministeren et politisk program over konstitusjonelle forpliktelser?

Mens statsråden vektlegger totalitære prinsipper i et usikkert regnestykke, er det få eksperter som tror at narkotikabruken vil øke betydelig under et regulert regime, og det er mer sannsynlig at kriminaliteten vil falle til nivået på 1950-tallet, før krigen mot narkotika satte fart på statistikken. Dette var konklusjonen fra nederlandske myndigheter etter å ha undersøkt saken, og det sier seg selv at justisministeren bør være interessert i å avklare om det er rett til

bruk av psilocybin og cannabis, slik flere domstoler hevder for sistnevnte, og om denne retten omfatter et regulert marked. Offentlig panikk er dokumentert og fra rusbrukernes ståsted er det ikke naturlig at stigma, sosial ekskludering og overdoser henger sammen og at forbud bidrar til problematisk rusbruk? Kunne ikke en behandling mer lik den for alkohol inspirere til mer fornuftig rusbruk? Kunne det ikke ha bidratt til tryggere rusmidler og økt insentiv til å søke hjelp? Kunne det ikke ha snudd en utvikling som forvandler rusbrukere til kriminelle?

Vi spør videre, fra et moralsk synspunkt, kan borgere uten videre anta at forbud er bra og at de som undergraver det er onde? Er målet om et rusfritt samfunn et verdig ideal? Hva er det med cannabis og psilocybin som gjør statens beskyttelse nødvendig?

Opiater er spesielle på grunn av den fysiske avhengigheten. Mange tror at regulering av cannabis er relevant fordi dette stoffet er mer utbredt og mindre avhengighetsskapende, men ingen lider mer enn opiatbrukere under forbudet. Ingen soner straff for mindre mengder narkotika, ingen har flere helseproblemer, og ingen utsettes for en mer destruktiv dynamikk. Fortjener ikke denne minoritetsgrupperingen en rettighetsanalyse når 300 norske liv i året avhenger av det?

Hva med medisinske cannabisbrukere? Bør syke mennesker møte motstand fra helsevesen for cannabisbruk?

Flere medisinske brukere har kontaktet AROD og fortalt om hvordan reverseringen av uskyldspresumsjonen gjør at medisinske brukere møter en rekke utfordringer i forhold til helsevesen og må reise til Nederland for å hente medisiner. Har de barn får de også ofte problemer med barnevern, og dobbeltmoralen på rusfeltet fører til en absurd hverdag. Hvorfor skal medisinske cannabisbrukere betale 20.000 i måneden på å skaffe seg medisin i Nederland som de kunne dyrket selv? Hvorfor må folk med sterke fysiske og psykiske plager reise til utlandet for smertebehandling? Hvorfor mister de førerkort automatisk, når andre som får utskrevet tyngre medisiner ikke gjør det?

Det gjenstår å se om en uavhengig, upartisk og kompetent domstol vil fastslå at forbud er nødvendig for et moderne samfunn. Rusreformutvalget er tydelig på at straff ikke har hindret spredning av narkotika og samlet sett er det svært gode grunner for å vurdere et regulert marked. Det viktigste er, som utvalget konkluderte:

Etter utvalgets vurdering gir den beste tilgjengelige kunnskapen et nokså klart grunnlag for å konstatere at kriminalisering av bruk av narkotika har utilsiktede negative virkninger. Samtidig synes det ikke å være godt empirisk belegg for en eventuell preventiv effekt av straffleggingen, i hvert fall ikke en effekt det ikke er grunn til å tro kan oppnås gjennom bruk av alternative virkemidler. Etter dette kan utvalget ikke se at begrunnelseskravet for strafflegging av disse handlingene er oppfylt. (s. 30)

Dersom begrunnelseskravet om straff for bruk og besittelse anses som uoppfylt, kan ikke opprettelsen av et regulert marked forsvares? Er ikke dette all grunnen som trengs?

Det er også andre grunner til å regulere illegale rusmidler slik vi gjorde for nesten hundre år siden med alkohol. Vi vet at forbud kommer med store samfunnskostnader, at det tvinger brukere til å ha kontakt med kriminelle, og at det illegale markedet truer samfunnet. I et halvt århundre, sakte men sikkert, har narkotikahandelen korrumpert lov og orden og institusjonene som skal ivareta et åpent samfunn, samtidig som en større andel av befolkningen har blitt ofret. Dette er en dynamikk som får lite oppmerksomhet, men hva innebærer verdighet: er det et rusfritt liv eller et hvor selvbestemmelse er vektlagt?

Poenget med narkotikapolitikk, bare ikke uttalt, er å gjøre narkotikabruk så farlig som mulig. Tilhengere av forbudet ser på all narkotikabruk som misbruk, det er ingen kvalitetssikring, og jo dårligere brukerne har det, desto mindre lukrativt er det for unge å bli «rusmisbrukere». Forbudsfolk insisterer derfor på straff for å hindre ungdom fra å bli narkomane, men kan borgere stole på den politiske prosessen? Hvis det ikke er et rasjonelt skille mellom lovlige og ulovlige rusmidler, kan innbyggerne lære noe annet av narkotikapolitikken enn å gjennomskue dets hykleri?

Forbudstilhengere kan knapt svare, da tyranni og autonomi er motsetninger i et meningsfylt univers. Vi vet at rusbrukere heller vil forholde seg til selgere enn politiet, og mens førstnevnte har tilbudt et produkt det er gode nok grunner til å bruke, har sistnevnte tilbudt tvang og frihetsberøvelse. Hvis menneskerettighetene beskytter cannabisbruk, slik flere domstoler hevder, har ikke politiet et større etisk problem enn narkotikaselgere? Har ikke de som ledet an i å utrydde «problemet» mer å svare for?

Vi berører her ved akilleshælen av forbudet, den moral som rettfærdiggjør lovens strengeste straff for offerløse handlinger. Bare ved å vri loven om tilbud og etterspørsel til en offer- og overgriperkontekst får forbudsideologien mening, bare på denne måten kan infantiliseringen av narkotikabrukere og demoniseringen av narkotikaselgere fortsette. Kultur er likevel ikke god nok grunn til å straffe, og dersom bedre grunner svikter, må retten anerkjenne en parallell til tidligere tiders vilkårlige forfølgelse.

Å ta tak i problemet med vilkårlighet er avgjørende. Integriteten til lov og orden er en årsak til at stadig flere politifolk etterlyser ledelse, men like viktig er rettsstatens garantier for de forfulgte gruppene. Som Riksadvokaten erkjente i sitt høringssvar til rusrapporten, er forskjellsbehandlingen av rusbrukere et paradoks, noe som belaster lovens autoritet: Kan ideen om god og dårlig moral være snudd på hodet? Kan dette være årsaken til offentlig panikk og videreføring av straff, og kan prinsipiell tenkning helbrede et splittet samfunn?

Mye tyder på at det er slik. I kapittel 3.2 og 3.3 brukes ord som «offentlig panikk», «uproporsjonalt bilde», «misvisende forestillinger», «feilinvestering i straff», og «virkelighetsresistent misgjerning» for å oppsummere ruspolitikken utvikling. Vi har å gjøre med en politikk preget av «moralsk indignasjon og hevnmotiver», «stereotype fremstillinger», og hvor «vitenskapelige konstruksjoner av narkotikaproblemet har spilt en underordnet rolle». «Panikk» brukes flere ganger, og kunne dette fenomenet ha formet narkotikapolitikken

i 60 år hvis prinsipper som likhet, proporsjonalitet, autonomi og frihetspresumsjonen ble tilstrekkelig vektlagt?

I tider med moralsk panikk er det viktig å sikre rettssystemet. Likevel har verken Høyesterett eller Justisdepartementet forklart hvorfor ulovlige rusbrukere må fratras rettigheter eller straffes og vi vet ikke hvorfor de grunnleggende lærdommene fra alkoholpolitikken ikke kan overføres til andre rusmidler. Alt vi vet er at Høyesterett og Justisdepartementet er enige om at straff forfølger et legitimt formål, ved å vise til hverandres behandling, men hvordan forblir uavklart. Allikevel fremstår ideen om en legitim autonomiinteresse i cannabisbruk, som vist av internasjonale domstoler, uforenelig med den norske stats påstand om en legitim statlig interesse i forbud, gjør den ikke?

Ikke bare flere domstolars funn av legitim interesse i cannabisbruk, men også flere staters regulering av markedet for å beskytte folkehelsen motsier ideen om et legitimt formål i forbud. For å lette denne motsetningen, kan justisministeren forklare hvorfor Norge trenger en forbudslov for å hjelpe cannabisbrukere, men ikke for å begrense skadene som alkohol påfører samfunn og lokalmiljø? På hvilken måte er slik dobbeltmoral nødvendig i et moderne samfunn?

Regjeringens rådgivere i ruspolitikken er tidligere riksadvokat Tor-Aksel Busch, pensjonert dommer og statsadvokat Iver Huitfeldt, og andre som måler proporsjonalitet ut fra et rusfritt ideal. Denne tradisjonen fremstår definert av den moralske panikken som ble dokumentert av Rusreformutvalget og kontrasten til Riksadvokaten er bemerkelsesverdig. Slik [svarte](#) Huitfeldt Rett24 på spørsmålet om kroppsvisitasjon er et forholdsmessig inngrep dersom politiet oppfatter en person som beruset:

En rustilstand gir i seg selv skjellig grunn til mistanke om besittelse og besittelse forutsetter erverv og igjen nesten alltid import. Forholdsmessighet må relateres til en målestokk. Finner politiet en salamipølseskive med narkotiske stoffer, er ikke saken dermed oppklart og avgjort. En pølseskive må jo komme fra en hel pølse, derfor blir hele pølsa målestokken. Slik er det med alle funn av narkotika, forholdsmessigheten må vurderes mot et stort, ukjent kvantum.

Det er ikke så rart at Arbeiderpartiets jurister og Riksadvokaten er i konflikt. Førstnevnte avveier proporsjonalitet ut fra et rusfritt ideal, men dersom det verken er et rasjonelt skille mellom lovlige og ulovlige rusmidler eller gode straffegrunner, kan inngrepet være forholdsmessig?

Hva mener justisministeren om rettstradisjonen som utleder proporsjonalitet fra et rusfritt ideal? Er denne tradisjonen egnet til å beskytte rettsstaten eller kan historiens dom være brutal? Bør regjeringen finne nye rådgivere?

Hva med Justisdepartementet? Rusreformutvalget legger bevisbyrden på staten, noe som betyr at departementet er forpliktet til å undersøke et regulert marked. Etter at Riksadvokaten

avslørte systematiske overgrep i mindre narkotikasaker, har leder i Politijuristene, Are Frykholm, etterlyst lederskap og uttalt til media at en lappeteppeløsning ikke holder mål. Rapporten fra Rolleforståelsesutvalget etterlyser ansvar for håndtering av ukultur, og ser statsråden behovet for en mer grunnleggende gjennomgang eller er rettsstaten tilstrekkelig sikret av overordnet påtalemyndighet?

Senterpartiet (Sp), som er justisministerens politiske parti, vil ha tilbake slike maktmidler som Riksadvokaten, Rusreformutvalget, og Helsedepartementet vurderer som uforholdsmessige. Hvordan ser justisministeren for seg at dette gjøres i praksis? Skal Sp overse gjeldende anbefalinger for internasjonal rett?

Justisministeren har ikke redegjort for hvordan dobbeltmoralen i narkotikapolitikken er forenlig med konstitusjonelle hensyn. Fordi det ikke er foretatt etterforskning er det en blindsoner, men rapporten om maktbruk i mindre narkotikasaker viser at politiets vurderinger har vært systematisk mangelfulle og at det skjer tusenvis av menneskerettighetsbrudd hvert år. Hvordan sikrer det nåværende regimet rusbrukere? Hvordan kan Riksadvokatens innsats for å sikre rettighetsvern for narkotikabrukere i møte med politiet hindre vilkårlighet? Slik det er, kan ikke politiet enkelt begrunne strippesøk med å påberope seg mistanke om salg, enten det er tilfelle eller ikke? Bør dette spørsmålet være opp til den enkelte politimann?

Riksadvokatens hørings svar til rusreform påpeker «paradokser ved samfunnets holdning til ulike rusmidler». Riksadvokaten erkjenner «at for mange har en viss rus positive sider», «at tanken om et rusfritt samfunn eller nulltoleranse mot narkotika ikke lenger er et reelt ideal som kan være styrende for hvordan vi skal møte narkotikabruk», og at «det kan oppfattes som et paradoks at alkohol anerkjennes som et akseptabelt rusmiddel, mens andre – og gjerne stoffer som under riktig bruk ikke har den samme samfunnsskadelige effekt som alkoholmisbruk – ikke anerkjennes».

Riksadvokaten berører her blindsonen som AROD ønsker å belyse. Menneskerettighetene forbyr usaklig diskriminering på strafferettsområdet, og som Riksadvokaten påpeker, «er et tilbakevendende tema i debatten om alkohol kontra andre rusmidler at alkoholmisbruk har mye mer ødeleggende samfunnsmessige effekter enn andre mildere narkotiske stoffer». Basert på dette, hva annet enn jakten på syndebukker resulterer i straff for cannabisbrukere, men ikke for alkoholbrukere? Hvorfor ikke sikre kvalitetskontrollerte stoffer? Er det rimelig å utsette brukere og samfunnet for en slik belastning?

Under dagens regime skal politiet skille mellom kriminelle og narkomane. Riksadvokaten har gitt retningslinjer, men kan vi stole på at politiet vurderer straffefrihetsgrensen best mulig? Hvordan skal politiet skille mellom helseproblemer og kriminell atferd på det ruspolitiske området? Er dette en jobb statsråden ønsker for politiet?

Hva med skillet mellom bruk og salg? Fem gram hasj kan selges like mye som 20 gram kan være til eget bruk, så hvordan skal politiet skille mellom personlig bruk og kriminell adferd på det ruspolitiske området? er dette en jobb statsråden ønsker for politiet?

Dette er ikke en jobb som Oslo-politiet selv ønsker. I sitt høringsinnspill til Rusreformutvalgets rapport påpeker Oslo politidistrikt følgende:

Erfaringsmessig tilpasser selgere seg det som i dag er grensen for forelegg. Dersom man ikke har kunnet bevise videresalg har man i dag muligheten til å straffe «antatt» selger med forelegg for oppbevaring. Oslo politidistrikt antar at de samme utfordringer med bevisbildet vil knytte seg til om stoffet er til egen bruk eller ikke. Politiet har hverken kapasitet eller ressurser til å etterforske hva som er til egen bruk eller hva som er ment for videresalg, det vil i så fall kreve en uforholdsmessig ressursbruk sett opp imot etterforskning av andre straffesaker som politiet både skal og må prioritere.

Frykten til politiet er blitt realitet gjennom systemet med terskelverdier. Ettersom Høyesterett vektlegger lovgivers signal mer enn prinsipielle hensyn, skiller terskelverdier mellom straff og straffrihet, men ingen har vist hvordan disse verdiene hindrer vilkårlighet. Så lenge dette er tilfelle, er faren for menneskerettighetsbrudd stor, og verken innbyggere eller politi kan være på trygg grunn. Vi vet, etter 40 års jakt på rusbrukere, at det eksisterer en ukultur blant politiet og at en statsadvokat fra Norsk Narkotikapolitiforening (NNPF) har [hevdet](#) at Riksadvokatens retningslinjer ikke vil endre mye. Vi har sett den samme tilsidesettelsen av rettighetsloven blant påtalemyndigheten i ARODs sak, og bør det være avgjørende for rettferdighetsfølelsen om rusbrukere møter en liberal eller konservativ politimann eller statsadvokat?

Det er først og fremst NNPF som ønsker en politikk som Rusreformutvalget og et økende antall domstoler finner uforsvarlig, mens LEAP Scandinavia representerer en motpol. Sistnevnte gruppering har lenge jobbet for en helhetlig og fordomsfri ruspolitikk, og er det ikke logisk å se til dette miljøet dersom politiets navn og rykte skal reddes? I kjølvannet av rapporten fra Rolleforståelsesutvalget, bør ikke politistyrken reformeres i tråd med konstitusjonelle verdier?

Ikke bare har de ansvarlige en plikt til å ta påståtte menneskerettighetsbrudd på alvor. Staten skal verne mot krefter som truer det åpne samfunnet og yte den polititjenesten samfunnet trenger. Mener justisministeren at det er slik i dag?

Vi har sett problemet med terskelverdier, og Riksadvokaten har akseptert prinsippet om å gå fra straff til hjelp i større narkotikasaker. Riksadvokaten sa følgende i sitt hørings svar til rusreform:

I dag er vi der at selv meget alvorlige narkotikalovbrudd møtes med alternative straffereaksjoner hvis det vurderes som den beste individualprevensjonen. I en høyesterettsdom avsagt i august i fjor ble en 46 år gammel kvinne som hadde misbrukt narkotika i om lag 30 år, dømt til betinget fengsel på vilkår om narkotikaprogram med domstolskontroll for befatning med nær 10 kilo metaamfetamin. Den alternative

ubetingede fengselsstraffen, og den subsidiære straffen ved brudd på vilkåret, var fengsel i seks år. Høyesterett anså at en slik betinget reaksjon gjorde det langt mer sannsynlig at hun ikke ville falle tilbake til rusbruk og ny kriminalitet, og det ble avgjørende for resultatet (i tillegg hadde det gått lang tid fra handlingen ble begått). Riksadvokaten anser dommen som et utslag av det etter hvert alminnelige syn at langkommende narkomane som er motivert for endring, trenger annen oppfølging og et annet innhold i straffen enn hva soning av fengselsstraff innebærer. Dommen er således uttrykk for den tilnærming vi deler, nemlig en dreining fra straff til hjelp.

Hvordan er dette annerledes for andre som bryter straffelovens § 232? Forskning tyder på at myten om narkohaien ikke bare er politisk fiksjon, men at det store flertallet av de som sitter på lange straffer er brukere. Undersøkelse viser også at jo lengre straff, desto vanskeligere er veien tilbake til samfunnet, og er det ikke rimelig å anta at alle ikke-voldelige lovbrøyttere vil tjene mer på en betinget dom enn av år i fengsel? Forebyggende ser dette ut til å være den beste løsningen for den enkelte, så hvorfor opprettholde strenge straffer? Er det andre hensyn?

Dersom allmennpreventive hensyn brukes for å beholde lovens strengeste straff, betyr det at noen ofres for at andre ikke skal gjøre det samme. Likevel, som vi har sett, er demoniseringen av salg av narkotika avhengig av å vri loven om tilbud og etterspørsel til en offer- og overgriperkontekst, og ingen kan forklare hvorfor. I stedet for å straffe av gammel vane, burde ikke justisministeren passe på å rettferdiggjøre det moralske skillet mellom bruk og salg? Når halve Europa og store deler av USA har legalisert lignende handlinger, hvordan oppfylles kravet til forholdsmessighet?

Arbeidet til Ronald Keith Siegel, en amerikansk psykofarmakolog som var førsteamanuensis i forskning ved Instituttet for psykiatri og atferdsvitenskap ved Universitetet i California, Los Angeles, motsier ideen om en legitim statlig interesse. Gjennom sin karriere var Siegel konsulent for flere statlige kommisjoner for narkotikabruk. Forskningen hans fokuserte på effekten av stoffer på menneskelig atferd, inkludert en rekke kliniske studier der frivillige mennesker tok medisiner som ketamin, LSD, cannabis, meskalin, psilocybin og THC, og når han vitnet i 2005 om langtidseffektene av metamfetamin. og kokainbruk i Robert Blake-drapssaken, beskrev juryens formann Siegel som "et av de mest overbevisende vitnene". I sin bok *Intoxication* hevder Siegel at det å søke endrede bevissthetstilstander er en naturlig del av vår biologi, omtrent som driften etter drikke, mat og sex. Han anser dette som en fjerde drift, og hvis vi anerkjenner at å søke transcenderende opplevelser er en del av vår biologi, gir kriminalisering av rusopplevelser mening?

I Human Rights and Drug Control kobler Melissa Bone, en lærer i strafferett ved universitetet i Leicester, Siegels argument til menneskerettigheter. Hun skriver dette om narkotikabruk som en fjerde drivkraft:

Denne forestillingen samsvarer med menneskerettighetsfundamentalisme og ideen om at rettigheter er forankret i selve menneskets natur. Dette perspektivet erkjenner at menneskerettighetene har menneskeheten som sitt opphav, siden det er visse verdier, sosiale normer og behov som deles på tvers av alle kulturer, og derfor er noen behov ikke lokale, men menneskelige. Selv om menneskerettighetsfundamentalisme er gjenstand for kritikk, er hensynet til at menneskerettigheter stammer fra vår menneskelige natur verdt å vurdere. Faktisk, hvis menneskerettighetene beskytter den menneskelige tilstanden ved design, og menneskelig narkotikabruk er et naturlig fenomen forankret i vår felles menneskelighet, så kan menneskerettighetene brukes til å bekrefte rusbruk som et menneskelig behov på en måte som kan hjelpe mennesker til å vokse og blomstre.

Hvis rusbruk er en naturlig del av menneskelivet, forklarer dette hvorfor narkotika har vunnet narkotikakrigen. Forestillingen om en fjerde drivkraft kan forklare hvorfor 60 år med streng statlig innsats for å utrydde narkotikabruk har mislyktes, og kan ikke ministeren se en større visjon for menneskeheten enn å føre krig mot den menneskelige tilstanden?

Justisdepartementets forhold til rettigheter og plikter

Straffelovkommisjonen og Rusreformutvalget er ikke de eneste rapportene som taler for at narkotikalovene er bygget på et tynt grunnlag. I 2023 ga Rolleforståelsesutvalget ut sin rapport og fant at i spenningen mellom to juridiske paradigmer, styringsjuss og rettighetsjuss, hadde sistnevnte kommet til kort. Dette forklarer hvorfor Riksadvokatens rapport i 2021 avdekket systemiske menneskerettighetsbrudd i mindre narkotikasaker. Det forklarer også hvorfor rettssystemet i ARODs sivile ulydighet ikke respekterte menneskerettighetene, ettersom problemet ikke kan lokaliseres til NNPF, men til det rusfrie idealet. Denne standarden er grunnen til at tretten justisministre ikke har gjort noe for å beskytte det politiske maskineriet mot påvirkning fra NNPF. Dette idealet er grunnen til at ni justisministre har ignorert oppfordringen om å beskytte rettigheter, og ettersom Rolleforståelsesutvalget har bemerket ansvarssvikten på toppen, hva vil ministeren gjøre for å fremme rettsikkerheten?

I de etiske retningslinjene for den statlige tjenesten er ledelsens ansvar for å sikre forsvarlig utøvelse av politimakten vektlagt. Rolleforståelsesutvalget konkluderer likevel med at politiet ikke har tatt tilstrekkelig ansvar for en kultur som har gitt grobunn for både potensielt og faktisk maktmisbruk. Utvalget reiser spørsmål om hva som har muliggjort denne utviklingen: Hvorfor har ikke justisministeren ført tilstrekkelig kontroll til å hindre en privat organisasjon av forbudsfolk i å bruke politiets kappe til å forme politikk?

Når det gjelder politiets formål, fremgår det av Politiloven at institusjonens «ansvar og mål» er gjennom forebyggende, håndhevende og hjelpende virksomhet å være et ledd i samfunnets samlede innsats for å fremme og befeste borgernes rettsikkerhet, trygghet og alminnelige velferd for øvrig (politiloven § 1, annet ledd).). Til tross for dette har politiaktør og statsadvokat i ARODs sivile ulydighet hevdet at «det ligger utenfor rettens oppgaver å vurdere om norsk narkotikapolitikk er riktig eller fornuftig på et mer overordnet nivå», og på denne

bakgrunn har det norske rettsvesen gått bort fra 200 års rettsutvikling. Er justisministeren enig i at det «ligger utenfor rettens oppgaver» å gi ruspolitikken forfulgte et effektivt rettsmiddel? Er det forenlig med retten til domstolsprøving?

Prøvelsesretten er en grunnpilar i rettsstaten og sikret gjennom Grunnloven § 89. Hvis Høyesterett aksepterer rederiene og byggebransjens rett til domstolskontroll og likevel nekter å vurdere rettighetene til narkotikabrukere, indikerer ikke dette et todelt rettssystem og er dette forenlig med rettsstaten?

Siden 1970-tallet har frihetsrettigheter blitt ansett som viktigere enn økonomiske rettigheter, hvilket innebærer at de krever mer inngående granskning. Likevel, siden 2010, har Høyesterett beskyttet straffelovens §§ 231 og 232 fra kontroll og har justisdepartementet på noe tidspunkt tatt skritt for å sikre effektiv minoritetsbeskyttelse?

Ministeren har med god grunn vært forsiktig med å blande seg inn i dommernes uavhengighet. Statsråden har imidlertid ansvaret for politi og påtale, og i Politidirektoratets [etiske](#) retningslinjer fremhever at rollen som «samfunnets sivile maktapparat» gjør det «spesielt viktig for medarbeidere i politiet å ha et bevisst forhold til etikk, og hva som er god moral og hvordan man bør handle». Påtalemyndighetens etiske retningslinjer er også [klare](#) på at enhver statsadvokat skal fremme en rettspleie i samsvar med verdier og prinsipper som en rettsstat bygger på, «herunder rettsikkerhet, likhet for loven og individets grunnleggende frihet og autonomi». Har derfor politiadvokaten og statsadvokaten, ved å beskytte narkotikaloven mot overprøving opptrådt solidarisk med lovgivers intensjon ved kodifiseringen av prøvingsrett i Grunnlovens § 89? Overholdt politiet og påtalemyndigheten plikten til å «legge til rette for etiske refleksjoner og faglige innvendinger» i ARODs sak, eller kan vilkårlig forfølgelse være et problem fordi påtalemyndigheten agerte i strid med sine egne etiske retningslinjer og 200 års rettstradisjon?

I del 4.2.2, Politiledelse – styring og ansvar, beskriver Rolleforståelsesutvalget sentrale demokratiske verdier som legger føringer på hvordan offentlige organisasjoner bør fungere. Først og fremst vektlegges «hensynet til borgernes personlige frihet og myndighetenes ansvar at offentlige organisasjoner, slik som politiet, har mekanismer som hindrer overtredelse av grensene for personlig frihet og ansvar», Rolleforståelsesutvalget sier videre:

I tillegg til det internrettslige legalitetsprinsippet, danner menneskerettighetene viktige rammer for politiets virksomhet. Både Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) og Grunnloven gir borgerne prosessuelle rettigheter som skal sikre at eksempelvis arrestasjon og ransakelse ikke skjer uten tilstrekkelig grunn, og at slike inngrep er forholdsmessige og kan overprøves. Også det menneskerettslige vernet av privatlivets fred kan ha betydning. Vernet av privatlivets fred kan ha særlig betydning ved forebyggende tiltak som fremtrer som inngripende for den som utsettes for dette. Dersom et tiltak anses som et inngrep i privatlivets fred, må det både ha hjemmel i lov og være forholdsmessig i det enkelte tilfelle.

Igjen blir vi minnet om plikten til å beskytte menneskerettighetene. Som utvalget bemerket er det ikke mangel på retningslinjer som har gjort det mulig for en ukultur å eksistere i politiet, men et systemisk insentiv til å sette styringsjuss foran rettighetsjuss, og mens Norge vrir loven om tilbud og etterspørsel til en offer- og overgriperkontekst for å forsvare lovens strengeste straff, har Tyskland og andre nasjoner til hensikt å regulere markedet for bedre å sikre menneskerettighetsforpliktelser. Rolleforståelsesutvalget viser sammen med tre andre norske rapporter at ruspolitikken i 20 år har fortsatt på et konstitusjonelt sidespor, så hva vil justisministeren gjøre for å rette opp eventuelle skader?

Rolleforståelsesutvalget slår ikke bare fast at det norske samfunnet må beskyttes bedre fra maktgrupperinger som NNPF, men «*Offentlige organisasjoner skal videre arbeide aktivt for at underrepresenterte grupper blir trukket inn i beslutningsprosesser. Hensynet til deliberasjon tilsier at politiledelsen har et spesielt ansvar for at alle synspunkter kommer frem, at de blir tatt opp til vurdering og blir til gjenstand for offentlig debatt*». Dette sitatet er av interesse fordi AROD siden 2009 har kontaktet justisdepartementet mer enn 30 ganger for å informere om offentlig panikk, menneskerettighetsbrudd og en forbindelse med tidligere vilkårlig forfølgelse. Hvordan har ARODs synspunkter blitt brakt frem, tatt opp til behandling eller blitt gjenstand for offentlig debatt?

Hvorfor har ikke departementet kommet AROD mer i møte? Er ikke Justis interessert i en sammenheng mellom ruspolitikken og tidligere tiders vilkårlige forfølgelse?

Den tyske psykiateren Wilhelm Reich bemerket en gang: "Det ligger i et politisk partis natur at det ikke orienterer seg i form av sannhet, men i form av illusjoner, som vanligvis tilsvarer massenes irrasjonelle struktur. Vitenskapelige sannheter forstyrrer partipolitikernes vane å vri seg ut av vanskeligheter ved hjelp av illusjoner». Ser statsråden dette sitatet som relevant for norsk ruspolitikk?

Det er viktig å understreke at menneskerettighetene ikke begynner å virke den dagen staten anerkjenner dem. Menneskerettighetene har en effekt fra den dagen forfulgte grupper krever et effektivt middel, som er femten år siden, men ingenting har blitt gjort for å undersøke et omstridt juridisk landskap. Likevel, Straffelovkommisjonens avvisning av kriminalisering som forenlig med straffelovens prinsipper i 2002, Rusreformutvalgets oppdagelse av offentlig panikk i 2019, Riksadvokatens avsløring av systemiske menneskerettighetsbrudd i mindre narkotikasaker i 2021, og Rolleforståelsesutvalgets avsløring av ukultur er sammenkoblet. Offentlig panikk kan ikke fortsette uten svikt i ledelsen, og en analogi er relevant da det er en debatt om forbud mot fyrverkeri.

Det er vanskelig å si om et forbud mot fyrverkeri vil virke etter hensikten. Gode intensjoner kan derfor forsvare innføringen av en lov, men hvis fyrverkeri i 60 år ble kriminalisert for å redusere skade og det ikke har redusert bruken, men har resultert i mer kriminalitet, fremmedgjøring, fengsling, dødsfall og skader: Hvis rapporter i 20 år har påpekt mangelen på straffegrunnlag og forbudet har gjort så mye skade at verdens ledere omtaler det som

«folkemord» og «slutten på demokratiet», er det forsvarlig å utelukke endring? Kan ledere ta for gitt at en forbud er innenfor rammen av menneskerettighetene, og kan et krav om domstolsprøving ignoreres? Hva er i så fall igjen av grunnlovens rammer og beskyttelse?

Problemstillingen er ikke annerledes for straffelovens §§ 231 og 232. Grunnloven § 94 sier at «Ingen må fengsles eller berøves friheten på annen måte uten i lovbestemte tilfeller og på den måte som lovene foreskriver. Frihetsberøvelsen må være nødvendig og ikke utgjøre et uforholdsmessig inngrep», men i 2002 bemerket Straffelovkommisjonen at mer enn seks års fengsel for cannabislovbrudd var uforholdsmessig. Bevisbyrden påhviler staten, og verken Justisdepartementet eller Høyesterett har tatt ansvar, så hvordan vil statsråden forsvare dagens strafferammer når flere og flere europeiske land regulerer lignende aktiviteter?

I den grad justisministeren unnlater å gi et troverdig forsvar for narkotikaloven, gjelder ansvarlighetsloven § 10. Med bøter eller med fengsel inntil 2 år straffes det medlem av Statsrådet som bevirker eller medvirker til at statens eiendommer eller øvrige midler ikke blir forsvarlig anvendt, eller bestyrt, eller som på annen måte viser uforstand eller forsømmelighet i sin virksomhet, og i etiske [retningslinjer](#) om forholdet mellom politisk ledelse og embetsverk, står følgende om Justisdepartementets ansvar:

Embetsverket skal legge til rette for effektiv ressursbruk, og utøve sitt arbeid så effektivt som mulig. Innenfor rammene av statsrådets overordnede ansvar og ledelse, skal embetsverket sørge for god styring og ledelse. Effektivitet handler både om kostnadseffektivitet (å gjøre tingene riktig), formålseffektivitet (å gjøre de riktige tingene) og prioriteringseffektivitet (å prioritere mellom ulike mål, formål eller politikkområder (som kan være i konflikt med hverandre) slik at man samlet sett oppnår høyest mulig grad av måloppnåelse.

Det er vanskelig å forestille seg en politikk som har større moralske, menneskelige og økonomiske kostnader, samt mindre måloppnåelse enn norsk narkotikapolitikk. Etter 60 års straff viser den samlede innsikten at jo mer politiet griper inn i ruspolitikken, [desto](#) mer vold, desperasjon, overdoser og utrygghet oppstår, så hvordan har Justisdepartementet ivaretatt sin forpliktelse mht. hensynet til profesjonalitet og kontinuitet over tid?

Som det fremgår av Prop 92 L (2020-21), er Helsedepartementet tydelig på at det ikke finnes forskning som støtter straff. Siden NOU 2002:04 har gapet mellom eksperter og politikere økt, og både Europarådet og FNs menneskerettighetsapparat er tydelige på at bruken av straff har store negative konsekvenser. Medlemslandene pålegges derfor et ansvar for rettighetsbeskyttelse, så hvorfor har ikke Justisdepartementet undersøkt konsekvensene av forbudet og behovet for å sikre menneskerettighetene?

Grunnlovens § 98 sier at «Alle er like for loven. Intet menneske må utsettes for usaklig eller uforholdsmessig forskjellsbehandling», men [dobbeltmoral](#) og [ekstremisme](#) på rusfeltet er et faktum. Tilbud og etterspørsel forvrenses til en offer- og angriperkontekst, for bare på denne

måten kan narkotikabrukere umyndiggjøres og narkotikaselgere straffes. Likevel krever Grunnlovens paragraf 102 at staten sikrer beskyttelse av personlig integritet, så hvordan vil justisministeren forsvare dobbeltmoralen i ruspolitikken? Hvordan avgjør ulike mengder narkotika om brukere skal sykeliggjøres eller demoniseres, og når faren for distribusjon ikke er større enn for alkohol, hvordan er inntil 21 års fengsel forholdsmessig?

Ansvarlighetsloven § 10 er relevant fordi forpliktelsen til faglighet innebærer at embetsverket skal legge faglige kriterier til grunn for saksbehandling, beslutninger og kommunikasjon i sine råd til politisk ledelse og synliggjøre virkningene av dem, både for forvaltningen og for andre deler av samfunnet. Allikevel har departementet frem til i dag tatt for gitt at forbud mot cannabis er nødvendig i et moderne samfunn og relevante motforestillinger har blitt oversett. AROD hevder for eksempel at det er en sammenheng mellom offentlig panikk, menneskerettsbrudd, og tidligere tiders vilkårlige forfølgelse, og at jakten på syndebukker har vært kjent i kriminologien og rettsosnologien i 40 år, men har Justis sett nærmere på slike påstander? Om ikke, hvordan er fagansvar ivaretatt?

Det står videre i etiske [retningslinjer](#) om forholdet mellom politisk ledelse og embetsverk, følgende:

I noen saker kan jussen være uklar eller flertydig, og gi rom for tolkning. I slike saker er det viktig at embetsverket, også overfor statsråden dersom vedkommende skal ta avgjørelsen, redegjør for denne usikkerheten og det rettslige handlingsrommet som foreligger. Videre at man tilkjenner hvilke tolkninger man har gjort av regelverket, herunder hvilke momenter og fakta man har lagt vekt på som grunnlag for konklusjonen. Forpliktelsen innebærer bl.a. at embetsverket: må sikre at lovforslag som regjeringen fremmer overfor Stortinget, ikke strider mot Grunnloven.

Hvordan vil justisministeren si at dette ansvaret er ivaretatt, når stadig flere internasjonale domstoler bekrefter en rett til selvbestemmelse for cannabisbruk, og stadig flere land begrunner et regulert marked i beskyttelse av folkehelsen? Hvordan kan Justisdepartementet være sikker på at menneskerettslige forpliktelser kan defineres på et forbuds premisser? Har statsråden lagt fram alle relevante fakta til Stortinget og vært åpen om usikre opplysninger, usikre beregninger og om uklar juss?

Vi har sett at ideen om en legitim statlig interesse i forbud er omstridt, men at Justisdepartementet siden 2009 har sett vekk fra forpliktelsene som følger med menneskerettighetene. AROD har presentert et sammenhengende argument for legalisering av cannabis og psilocybin, men nedprioritering av rettighetsjuss har utsatt viktige spørsmål. Forpliktelsen til faglighet innebærer at embetsverket kommer med de nødvendige faglige innvendingene til alle typer saker så tidlig som mulig i prosessen, også saker som det kan være faglig tvil om presenterer alle relevante fakta på en helhetlig måte, men i 14 år har departementet utelukket rettigheter og justisministeren er informert om at

rettssikkerhetsgarantier uteblir, uten at statsråden har informert Stortinget om behovet for å belyse en blindsoner.

Justisdepartementet har på dette viset medvirket til at politiske argumenter får et falskt faglig skjær, samt at politiske standpunkter framstilles som de beste eller de eneste faglig akseptable løsningene, selv om andre løsninger er faglig akseptable. Rettssikkerhetsgarantier tilsier at departementet skal fremme den minst mulig inngripende løsning, og at det må være et troverdig forhold mellom mål og middel, men i 20 år har norske utredninger bekreftet det manglende grunnlaget for straff i ruspolitikken, og i over 100 år har internasjonale rapporter gjort det samme. Justisminister Anders Anundsen vekket i 2016 oppmerksomhet etter et intervju på NRKs Folkeopplysningen, hvor alt Justisdepartementet kunne [trekke](#) frem som støtte til sin sak var en upublisert masteroppgave fra en svensk medisinstudent, så på hvilket grunnlag kan Justisministeren hevde at departementet har ivaretatt sitt ansvar? Bør Norge ha en mer repressiv kriminalpolitikk enn tidligere politistater som Portugal og Thailand?

Også relevant for justisministerens vitnemål er Ansvarlighetslovens § 11, som [anfører](#) at «Den der som medlem av Statsrådet på annen måte enn nevnt i denne lovs øvrige bestemmelser ved handling eller undlatelse bevirker noget som er stridende mot Grunnloven eller rikets lover, straffes med bøter eller med fengsel inntil 10 år». Justisministeren har ikke bare motsatt seg rusreform ved å tilsidesette konstitusjonelle prinsipper; ministeren fortsetter å beskytte ukultur og vil ikke be om unnskyldning overfor ofrene for overgrep i mindre narkotikasaker fordi hun vil ha tilbake fullmakter som Riksadvokaten har avvist som uforholdsmessige. Justisministeren viderefører med dette en lang tradisjon for rettighetsbrudd, og departementets manglende interesse for rettigheter fremstår klar etter behandlingen av flere rapporter. I stedet for å være et faglig sekretariat for politisk ledelse, har departementet påtatt seg rollen som politisk sekretariat, og justisministeren ser ut til å være fornøyd med å videreføre den offentlige panikken og nedprioriteringen av rettighetsjuss som er dokumentert. Rolleforståelsesutvalget bemerker at det er «et demokratisk problem, og et rettssikkerhetsproblem, når politipraksis og politipolitikk utvikles av ildsjeler i en privat forening, framfor å forankres og styres av ansvarlig politiledelse sentralt og lokalt», men 13 justisministere har støttet NNPFs kamp for å bli en premissleverandør i narkotikapolitikken. Mens utvalget etterlyser lederskap, har statsråden derfor vært mer opptatt av å skjule omfanget av et systemproblem, og i Stortingets utspørring den 9. februar 2023 advarte statsråden om at politikerne ikke bør dra rapporten for langt, da dette kan svekke tilliten til politiet.

Likevel hevder AROD at justisministerens lojalitet til et utdatert paradigme sikrer en tillitskrise. Til tross for betydelig usikkerhet om bruken av politiets makt, fortsetter straff på avviste premisser, og det lover ikke godt, verken for politiet eller borgerne, at et regulert marked utelukkes fra granskning. Ifølge [Politi-loven](#) skal politiet «ikke ta i bruk sterkere midler uten at svakere midler må antas utilstrekkelige eller uhensiktsmessige, eller uten at slike forgjeves har

vært forsøkt». Om et regulert marked ikke er med i vurderingen, hvordan kan Justis være trygg på at politiet bruker minst mulig inngripende midler mot befolkningen? Hvordan har mindre inngripende midler «forgjeves vært forsøkt»?

Ser vi tilbake i tid var problemene med cannabis, psilocybin, og andre stoffer langt mindre før forbudet kom i stand. Alt tyder med andre ord på at et regulert regime er mer hensiktsmessig enn et kriminelt marked, så hvordan kan de maktmidler som i dag anvendes sies å være «nødvendige» og stå «i forhold til situasjonens alvor, tjenestehandlingens formål og omstendighetene for øvrig»? Hvordan vil Justisministeren si at ansvaret for lov og orden er ivaretatt, så lenge politisk og administrativ ledelse ikke vil vurdere mindre inngripende midler?

Studier har i lang tid vist en [sammenheng](#) mellom politiets innsats på rusfeltet og skade på nærmiljøet. Det er en kjent sak at brorparten av utpressing, kidnapping og drap relateres til konflikter i narkotikamarkedet, og politiets innsats øker sjansene for at det smeller. Vi ser dette også på utviklingen i Norge, hvor strengere lov- og ordenstilnærmelse på 1980-tallet resulterte i mer stigma, sykdommer, kriminalitet, og dødelighet. Narkotikamarkedet ble mer organisert og hensynsløst som svar på politiets innsats, samtidig som rekruttering til kriminelle miljøer fortsatte. Mye tyder på at økningen i kriminalitet skyldes ruspolitikken, og hvis vi skal beskytte barn og unge mot narkotikamarkedet (som barnekonvensjonen krever), er det ikke på tide å tenke en gang til?

Professor Nils Christie [omtalte](#) i 1996 de narkotikapolitiske ansvarlige som «fanatikere» og fastholdt viktigheten av at de ble holdt «under så sterk humanistisk kontroll som mulig». Til tross for dette nekter Høyesterett å gi grunnleggende menneskerettighetsbeskyttelse. I stedet vrir rettssystemet tilbudet og etterspørselen av narkotika til en offer- og overgriperkontekst for at trusselen om spredningsfare skal gi mening. Det er tross alt ikke snakk om hvor mye vin vi kan ha i kjelleren før det skaper sosiale problemer, heller ikke om hvor mange øl vi kan kjøpe i butikken, og sammenlignet med alkohol er problemene med cannabisbruk mindre. Av utfordringer som kan oppstå er urene stoffer, psykoser, omgang med kriminelle, kriminelle intriger og problemer med politi og barnevern mest aktuelle. Byrden som en evig krigstilstand påfører samfunnet kan legges til, men alt dette er knyttet til forbud. Er det da fornuftig å snakke om spredningsfare i tradisjonell sammenheng? Ligger ikke den reelle spredningsfaren i forbudsideologien? Er det ikke denne ideologien som gjør blind for et større bilde, som er avhengig dobbeltmoral og fiendebilder for å eksistere, som splitter samfunnet og er kilden til så mye lidelse?

Det er viktig å huske at begrunnelseskravet for å straffe bruk og besittelse ikke er oppfylt. Som Riksadvokaten påpeker, er forskjellsbehandlingen av lovlige og ulovlige stoffer i stedet et paradoks, fordi spredning av cannabis også har positive sider. Effekten kan gjøre folk mer kreative, sosialt engasjert og interessert i personlig vekst. Den endrede bevissthetstilstanden kan øke kvaliteten på sosial interaksjon, gi innsikt, forbedre livskvaliteten og lindre plager. Dette gjelder ikke bare de fleste brukere, men også de med daglige behov, og er det ikke på

tide å revurdere forestillingen om spredningsrisiko slik at lov og rett kan utformes i tråd med mindre misvisende begreper?

Den norske jusprofessoren Hans Fredrik Marthinussen har [uttalt](#) at «spredningsfare er et eksempel på at rettsstaten ikke gjelder i narkotikasaker», og dette er riktig observert. Fordi offentlig panikk har fått råde, ligger begrepet til grunn for stadige justismord, men det er ikke politiets oppgave å videreføre jakten på syndebukker. Ifølge Politiloven [skal](#) politiet i stedet «være et ledd i samfunnets samlede innsats for å fremme og befeste borgernes rettsikkerhet», «og enten alene eller sammen med andre myndigheter verne mot alt som truer den alminnelige tryggheten i samfunnet». Er det noe som truer «borgernes rettsikkerhet» mer enn offentlig panikk? Er ikke dette fenomenet, historisk, det som i størst grad har undergravd lov og rett?

Hva innebærer offentlig panikk for Justisministeren? Er ministeren enig i at det innebærer en avstand mellom teori og praksis, og at gapet ikke utlignes på grunn av svikt i ledelsen?

Ikke bare er offentlig panikk påpekt i NOU 2019: 26. Rolleforståelsesutvalgets fokus på en spenning mellom styringsjuss og rettighetsjuss, hvor rettigheter har vært nedprioritert, indikerer at menneskerettighetene forblir oversett på grunn av en systemsvikt, og hvordan bør så politi- og påtalemyndighet opptre når offentlig panikk oppdages? Bør politi- og påtalemyndighet ta imot ordre fra toppen eller se andre steder?

I etiske retningslinjer for statstjenesten fremheves den sentrale politiledelsens ansvar for å sikre en god gjennomføring av politiets oppgaver. De [etiske retningslinjene til påtalemyndigheten](#) er også klare på at enhver ansatt i påtalemyndigheten skal fremme en rettspleie i samsvar med verdier og prinsipper som en rettsstat bygger på, «herunder rettsikkerhet, likhet for loven og individets grunnleggende frihet og autonomi», og kan ansatte i påtalemyndigheten ut ifra disse retningslinjene håndheve straffelovens paragraf 231 og 232 uten å bekymre seg for «om norsk narkotikapolitikk er riktig eller fornuftig på et mer overordnet nivå», eller tilsier lov- og ordensansvaret at ansatte gjør en innsats for å sikre kvaliteten på strafferettspleien?

Politisk og administrativ ledelse har det øverste ansvaret for lovverket, men dersom Stortinget, Justisdepartementet og Politidirektoratet svikter, pålegger politiloven enhver politimann å «fremme og styrke innbyggernes rettsikkerhet, trygghet og allmenne velferd for øvrig». Med tanke på at Justisdepartementet og Riksadvokaten siden 2009 har vært informert om vilkårlig forfølgelse, men ingen har tatt ansvar for bruken av straff, vil statsråden si at ansatte i politi og påtalemyndighet har plikt til å motarbeide svikt i ledelsen?

Justisministeren har i sosiale medier [vært](#) bekymret for hvordan politiet «andre steder i verden» brukes av «totalitære stater til å håndheve grusomme lover som innskrenker grunnleggende rettigheter». Hva bør politiet gjøre i slike stater som Iran, hvor presteskaper

forventer at politiet skal håndheve et overgrepssystem? Bør de håndheve lover som nekter kvinner valg av klesdrakt?

I den offentlige debatten har AROD [vist](#) paralleller mellom presteskaper i Iran og norske myndigheter. Hvis diskrimineringen av alkohol ikke kan forsvares, kan det neppe være verre å nekte kvinner rett til selvbestemmelse over klær enn det er å nekte selvbestemmelse på narkotikaområdet, men i 60 år har norsk politi gjort livet elendig for brukerne. Stadig flere politifolk føler et ubehag knyttet til dette, så hva skal de gjøre? Skal de jobbe for bedre ledelse internt, selge cannabis for å sette fokus på rettigheter (som den danske politimannen Lars Kragh Andersen gjorde i 2011), eller nekte å håndheve narkotikaloven? Er ikke alt dette legitim motstand mot et system som avviser rettssikkerheten?

Hva er justisministerens mening om ekstremisme? Finnes slik ideologi bare i Iran og andre fjerne nasjoner eller finnes den også i norsk narkotikapolitikk?

Ifølge [FN](#) er ekstremisme «ytterliggående forestillinger eller handlinger der vold anses som et akseptabelt middel for å tvinge igjennom dramatiske samfunnsendringer og oppnå politiske, religiøse eller ideologiske mål». Er ikke dette en beskrivelse av forbudstilhengerne?

Hvis vi ser tilbake, har lovverk mot rase, homofili, løsgjengeri og annen heksejakt det til felles at tilhengerne ønsket å fri samfunnet fra påståtte onder. Fordi målet skulle forsvare midlene, rettfærdiggjorde politiet forferdelige handlinger, men kan ikke det samme sies om forbudstilhengerne? Hva skiller justisministeren fra andre ekstremister?

«Ekstremisme» er et negativt ladet begrep og det er forståelig at Justisministeren reagerer. Til tross for dette er definisjonen overført til norske forhold klar: [Ifølge](#) Store norske leksikon, er «et samfunn som Norge preget av svært bred oppslutning om demokrati, menneskerettigheter og maktfordeling slik dette er nedfelt i Grunnloven», og det vil være «politisk ekstremt» å frata «minoriteter eller opposisjonelle grunnleggende rettigheter, slik disse er definert i Grunnloven og internasjonale avtaler om menneskerettigheter». Er det ikke dette forbudstilhengerne har gjort?

For å redde verden fra narkotika, har forbudsforkjempere umyndiggjort rusbrukere og demonisert selgere, de har gjort rusbruk så farlig som mulig, lagt til rette for organisert kriminalitet, oppmuntret til angiveri, brukt vold, splittet familier, kastet folk i fengsel og svartmalt meningsmotstandere. Gode grunner for å gjøre dette har vært vanskelig å finne, men ingenting har fått forbudsmennene til å revurdere. I stedet for å svare på kritikk og sikre menneskerettighetsbeskyttelse, har forbudsmennene satt til side 200 års juridisk tradisjon. I 14 år har rettsstatens garantier vært fraværende fordi tilhengerne av narkotikaloven nekter å innrømme svikt, så er ikke forbindelsen til tidligere tiders vilkårlige forfølgelse åpenbar

I den grad ministeren aksepterer ruspolitikken dobbeltmoral, er koblingen til fortidens undertrykkende kampanjer mindre åpenbar. Likevel er tyranniet alltid i sin kjerne det samme og det narkotikafrie ideal har vært et beist av bibelske proporsjoner. I sitt grep har borgere

ikke klart å skille rett fra galt, men Norge har hykleri og dobbeltmoral som fremmer forfølgelse; autoritetstro fraksjoner som hyller overgrep og tyster på sine venner og naboer; en politistyrke som sparker inn dører og bruker vold på jakt etter syndebukker; og rettsstatsprinsipper som er satt til side. Hvordan er Norge forskjellig fra en Orwells dystopi?

Det er mulig ministeren ser splinten i andres øyne og ikke bjelken i hennes eget, men NOU 2019: 26 levner liten tvil om det manglende grunnlaget for straff. Denne rapporten viste at offentlig panikk har formet narkotikapolitikken. I den grad panikk har preget utviklingen, vil staten yte en unødig undertrykkende tjeneste, og stadig flere anerkjenner forbudet som en videreføring av syndebukkmekanismen. Burde ikke justisministeren rydde opp i eget hus fremfor å kritisere regimer på andre siden av jorden?

Vi har sett at politiloven pålegger politiet ikke å bruke sterkere midler «med mindre svakere midler må antas å være utilstrekkelige eller uhensiktsmessige», men at mindre inngripende metoder ikke er forsøkt. Vi har også sett at ingen ansvarlig kan forklare den prinsipielle forskjellen mellom tilhengerne av forbudet og presteskaperet i Iran, eller hvorfor et skille mellom lovlige og ulovlige rusmidler er nødvendig. Fra et konstitusjonelt ståsted bryter Justisdepartementet de samme prinsippene som totalitære regimer ellers i verden, så bør ikke politikere og embetsmenn holdes ansvarlige? Vil ikke det gi en god signaleffekt dersom målet er å sikre rettssikkerheten?

Senterpartiet (SP) forsøkte høsten 2022 å vinne stemmer om behovet for flere maktmidler og mer straff ved å hevde at narkotikabruken hadde økt etter at Høyesterett hadde innført terskelverdier og Riksadvokaten sørget for begrenset tilgang til maktmidler. Siden har det blitt [avslørt](#) at Senterpartiet brukte udokumenterte påstander, eller det andre vil kalle løgn, for å få gjennomslag for en politikk som bryter med menneskerettighetene. Ifølge FN er straffrihet det største problemet for å sikre menneskerettigheter, og bør ikke disse politikerne holdes personlig ansvarlige?

Dersom justisministeren ikke vil understreke signaleffekten av å holde politikere og ansatte i departementet ansvarlige for menneskerettighetsbrudd, men fortsetter å straffe på motbeviste premisser: er det ikke et signal om at rettssikkerheten har sviktet og at en kultur har utviklet seg der mektige mennesker er hevet over loven? Hva er da igjen av lov og rett?

Data tyder på at Stortinget ikke er på linje med folket. NRK hadde høsten 2022 en [undersøkelse](#) der over 5000 personer deltok, og hele 90 prosent foretrakk et regulert marked. I en annen fersk undersøkelse [støttet](#) bare 35 prosent av folket straff, men lovgiver vil ikke revurdere. I stedet definerer offentlig panikk den politiske prosessen, og hva mener så justisministeren om kulturen i de øvre sjiktene? Har det blitt en tradisjon i narkotikabekjempelsesmaskineriet å finne ledere som støtter et forbud uavhengig av legitimitet? Har 60 års straff i narkotikapolitikken fremmet en kultur der bevaring av prestisje, budsjetter og maktmidler definerer debatten?

Vi har sett at offentlig panikk innebærer en avstand mellom teori og praksis. Det betyr også at avstanden ignoreres på grunn av en utbredt ukultur, og LEAP er den fraksjonen av politiet som har vist evne til selvrefleksjon. Mens NNPF har sabotert rusreformen ved å insistere på et behov for å opprettholde uforholdsmessige maktmidler, ønsker LEAP å [bygge](#) en bro til konstitusjonell grunn, så burde ikke ledelsen lytte mer aktivt til sistnevnte? Og burde ikke NNPF avvikles?

Tilliten til politiet blir ikke bedre før rettsstatens garantier er sikret, og siden 2015 har Justisdepartementet unngått alle spørsmål knyttet til menneskerettigheter. I tillegg til spørsmål fra AROD har justisministeren også mottatt [spørsmål](#) fra Miljøpartiet De Grønne, men Justisdepartementet har ikke svart. Med mindre spørsmål kan besvares på en fornuftig måte, bør ikke statsråden akseptere forbudets problem med menneskerettigheter og arbeide for en ruspolitikk som kan forsvares? Fremfor å tilpasse territoriet til forbudskartet, slik regjeringen og Justisdepartementet har gjort, hvorfor ikke tegne et kart som respekterer terrenget?

Bortsett fra lyset som Riksadvokatens rapport kaster over noen ukers arbeid i norsk politi, har politikere, påtalemyndighet og domstolene bevart en blindsoner. Det har ført til at 500 000 straffesaker er reist på konstitusjonelt tvilsomt grunnlag etter at Norges Høyesterett i 2010 avviste spørsmålet uten begrunnelse og åpent sår iden norske rettshistorien skal helbredes. Det gjenstår å se om en upartisk og kompetent domstol vil fastslå at forbudet er nødvendig i et moderne samfunn, men hva er statsrådets tanker? Signaliserer forbudet godartet og nødvendig beskyttelse, eller gjør statens innsats for folkehelsen mer skade enn nytte? Står politikerne fritt til å nekte innbyggernes autonomi, eller er det bedre at innbyggerne tar ansvar for eget bruk? Hva tror statsråden blir historiens dom over straff i narkotikapolitikken?

Hva er justisministerens tanker om behovet for en sannhets- og forsoningskommisjon? Kan en slik kommisjon bringe lys over den innvirkning som straffelovens §§ 231 og 232 har hatt på enkeltpersoner, familier og lokalsamfunn? Kan det gjøre ruspolitikken mer i tråd med vesentlige verdier? Kan det gi grunnlag for nødvendig rettsdannelse og føre til mer effektiv og rettferdig narkotikapolitikk, og vil statsråden gå inn for en slik kommisjon?

Justisministeren har ennå ikke bedt ofrene for politibrutalitet i narkotikasaker om unnskyldning. Vil du gjøre det i dag?